

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXV рік видання. № 255, вересень, 2015

*І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...*
М. Шванк

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошанка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ «Мій моральний і професійний обов'язок – писати про українців»
(До 75-річчя Михайла Михайлюка)
- ❖ «Професійний викладач, хороший декан, розуміє і поважає студентів»
(До 60-річчя Бориса Бунчука)
- ❖ Книга-скарбниця: На пошану професора Івана Ребошанки до його 80-річчя
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології XIV. Обов'язки колективу українців кафедри слов'янських мов
- ❖ Г. С. Сковорода:
«Пісня 11-а – космічний вимір людського духу»
- ❖ Секрет поетичної майстерності Юрія Павліша
- ❖ Штрихи:
Вона була, вона є, вона буде
Scripta manet
Поезія і гроші
- ❖ Майстри сучасної української прози:
Станіслав Бондаренко – син в'язня трьох концтаборів
- ❖ Беззахисна старість (Оповідання)
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Дорогі школярі і студенти!

Вітаємо вас із початком нового навчального року.
Бажаємо вам наснаги, наполегливості,
невгамовної спраги до пізнання та натхнення
для досягнення поставлених життєвих цілей.
Гарної вам подорожі країною знань!

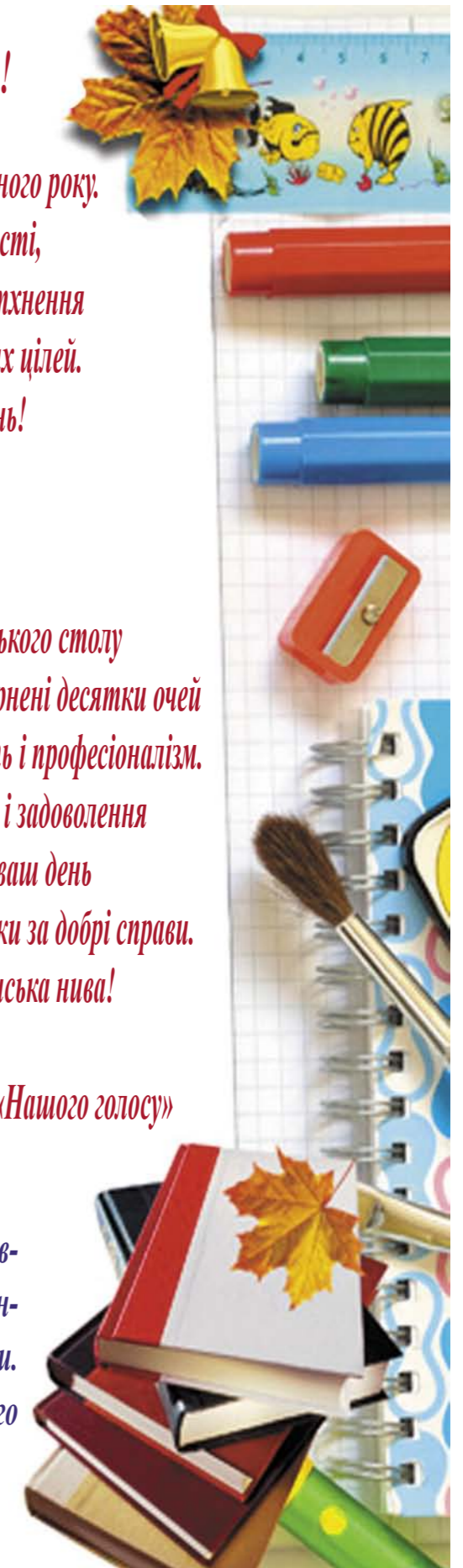
Шановні освітяни!

Ви знову займете свої місця біля вчительського столу
чи за викладацькою кафедрою, і до Вас будуть звернені десятки очей
дітей і молоді, які покладаються на вашу мудрість і професіоналізм.
Бажаємо вам злагоди і натхнення, терпіння і задоволення
від результатів своєї праці, щоб кожен ваш день
був сповнений радістю та теплом людської подяки за добрі справи.
Хай завжди щедрою на сході буде освітянська нива!

Редакція «Нашого голосу»

• Маючи в запасі терпіння і проявивши завзятість, насіння посіяного знання неодмінно дадуть хороші сходи. Гіркий корінь учення, але плоди його солодкі.

Леонардо да Вінчі

Володимир АНТОФІЙЧУК

«МІЙ МОРАЛЬНИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ ОBOB'ЯЗОК – ПИСАТИ ПРО УКРАЇНЦІВ»

(До 75-річчя Михайла Михайлюка)

З якогось часу серед літературознавців-славистів усталилася думка, що Румунія дала світові двох видатних українців – професорів Бухарестського університету Магдалену Ласло-Куцюк та Івана Ребошапу¹. І справді, їхній науковий доробок, який складає десятки монографій і сотні статей з теорії літератури, компаративістики, історії українського письменства і фольклористики, гідний такої оцінки. Та все ж, коли йдеться про визначних діячів-гуманітаріїв, які уславилися на теренах української цієї дунайської країни, не можна оминати, бодай з огляду на числову сакральність, і ім'я третього – поета, прозаїка, літературознавця і літературного критика, перекладача, журналіста, редактора і видавця Михайла Михайлюка. Його невтомна, високопрофесійна і самовіддана праця, яка триває уже понад півстоліття, невіддільна від духовних і національних потреб українців, що віддавна проживають на території Румунської держави. Жодне явище, помітна подія чи промовистий факт з їх громадського, культурного і літературно-мистецького буття не пройшли повз його пильний погляд. Уся невсипуща праця Михайла Михайлюка спрямована

на благо української громади Румунії. Невипадково Посол України Маркіян Кулик з нагоди 70-річчя від дня народження письменника відзначив його роль «в просуванні подвижницької справи», якій він присвятив усе своє мистецьке життя, – «збереження національної ідентичності та розвитку культурної самобутності українців Румунії, зміцнення їх духовних зв'язків з матір'ю-вітчиною Україною»².

Зрештою, фахова і громадянська позиція Михайла Михайлюка лаконічно відбилася у своєрідній формулі, представленої в одному з інтерв'ю: «Мій моральний і професійний обов'язок – писати про українців». При цьому він висловив занепокоєння стосовно того, що найбільше заважає повноцінному розвитку української громади Румунії: «Денаціоналізація – це явище, яке треба мати постійно на увазі і запобігти йому всіма силами. Я ніколи не перестану бити на

сполох, піднімати тривогу, яка мені гризе душу, бо українці денаціоналізуються поволі-поволі, втрачаючи національну свідомість»³. А відтак вказав на причини цього негативного процесу й способи його усунення: «Денаціоналізація має два аспекти: є денаціоналізація натуральна, але є й штучна через брак рідних шкіл, церков. Наша молодь іде за кордон на заробітки, йде у великі міста, а в селах залишаються старі люди, яких колись не стане. Треба виховувати молодь в душі поваги до українства, переконувати,

що українці тут існували, існують і існуватимуть»⁴. Сумний висновок письменника підтверджується і невтішною статистикою: за офіційним переписом населення Румунії 1948 року українців тут нараховувалося близько 800 тис., за теперішніми – трохи більше 60 тис. Причини такої катастрофічної демографічної ситуації різні – і внутрішні, і зовнішні. На них слід відповідно реагувати на всіх рівнях, насамперед, звісно, міждержавних. Чи не першим з цього приводу занепокоєно відгукнувся Іван Драч. Ще в листопаді 1988 року, виступаючи на пленумі правління Спілки письменників України, він з неприхованою тривогою відзначав, що в недалекому майбутньому

можна повністю втратити невеликий український світ в Румунії, наголошуючи на відірваності українського населення цієї країни від «великого українського континенту» і проблемі вивчення (радше невивчення) рідної мови. Стан справ з того часу дещо змінився на краще, але для того, щоби привести його до загальноєвропейських норм, треба зробити ще дуже багато.

Офіційні титули Михайла Михайлюка – член Спілки письменників Румунії, член Національної Спілки письменників України, лауреат двох премій Спілки письменників Румунії, нагороджений численними грамотами і подяками Посольства України в Румунії, Союзу українців Румунії, Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка за подаровані раритетні видання. У його доробку – дві поетичні збірки («Інтермеццо», 1971; «Дзвонар»,

1999), віршовані казки для дітей («Мурчик-кіт упав з воріт», 1975), видання малої прози («Біле-пребіле поле», 1974; «Криниця під каменем», 2008; «Синій смуток фіордів», 2010; «Заглухий дзвін», 2014), два романи («Не вір крику нічного птаха», 1981; «Міст без поруччя», 1988), літературно-критичні нариси «Слово про слово: Думки про українську поезію Румунії» (1983), книжка публіцистики «45 років з українським пером» (2009), сотні статей, репортажів, інтерв'ю, опублікованих у румунській та українській періодиці, передмови до вибраного Григорія Квітки-Основ'яненка, Тараса Шевченка, Юрія Федьковича, Івана Франка, редагування десятків книг українських письменників Румунії, видання фольклорних збірників. А ще довголітня праця в газеті «Новий вік», упорядкування збірників літературно-художніх нарисів і репортажів «Про землю і хліб» (1972), альманаху прози «Наші весни» (1972), десяти випусків річника «Обрії» (1979 – 1989), заснування журналу «Наш голос» (перший його головний редактор, 1990 р.), редагування газети «Український вісник» (з 1993 р.), участь в організації Союзу українців Румунії (1990) тощо.

Сам Михайло Михайлюк стверджує, що як письменник не відбувся би без численної творчої громади українців Румунії: поетів Ореста Масикевича, Дениса Онищука, Івана Ковача, Миколи Корсюка, Юрія Павліша, Павла Романюка, Івана Негрюка, Івана Арделяна, прозаїків Івана Федька, Михайла Небиляка, Василя Кліма, Корнелія Ірода, критиків Євгена Мигайчука, Ігоря Лемного, науковців Миколи Чередарика, Магдалени Ласло-Куцюк, Івана Ребошапки, Дана Хорії Мазілу, Стеліана Груї Яцентюка, Корнелія та Аспазії Регушів, Івана Робчука, Миколи Павлюка, фольклористів Мирослави Шандро, Олексі Бевки, Вергілія Ріцька, Івана Лібера та багатьох інших.

Вагомий доробок Михайла Михайлюка посідає одне з центральних місць в українському письменстві Румунії. Його самобутнє слово виразно відлунюється в загальноукраїнському літературному процесі. Письменницького визнання він зажив несхитною відданістю правді життя, що дало підстави деяким дослідникам зараховувати його до митців класичної (традиційної) манери письма. Втім таку думку можна прийняти лише почасти, бо за формою і способами художнього узагальнення він наскрізь модерний. Реальні життєві факти, що переосмислюються в його поетичних і прозових творах, мають чітку екзистенціальну спрямованість. В одних випадках вони набувають ускладненої метафоричної асоціативності і символічності, а в інших – часового розгалуження композиції, внаслідок чого ретроспекція, спогад у частій зміні особи оповідача стають альтернативною розповіддю. Показово, що відомий американський

літературознавець Богдан Бойчук зарахував Михайла Михайлюка разом з іншими українськими поетами Румунії – Іваном Ковачем, Миколою Корсюком, Михайлом Небиляком, Іваном Негрюком і Павлом Романюком – до модерних авторів, «які вийшли «поза традиції», тобто які манерою свого голосу, письма, чи новаторського світобачення поширили параметри української поезії»⁵.

Завдяки творчості Михайла Михайлюка пізнаються кращі тенденції розвитку не тільки української літератури Румунії, а й усього нашого зарубіжжя. Українці Австралії, Австрії, Аргентини, Бразилії, Канади, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, США, Франції, Чехії та інших країн часто-густо підтримували «племіння життя в літературі тоді, коли в Україні воно ставало вкрай нестерпним. Так чи так, але залучення до розгляду художньої творчості діаспори, певна річ, значно розширює панораму української літератури ХХ ст., допомагає побачити її багатшою й розмаїтішою»⁶. Тому вивчення поетичної, прозової, літературно-критичної і публіцистичної діяльності Михайла Михайлюка заявляє промовистою актуальністю на сучасному етапі розвитку науки про красне письменство. Попри наявність певної кількості різнотипних відгуків, що належать Дану Хорії Мазілу, Іванові Ковачу, Магдалені Ласло-Куцюк, Степанові Ткачуку, Миколі Корсюку, Лідії Ковалець, Михайлові Трайсті та ін., відчувається гостра потреба комплексного дослідження основних смислових та змістових концептів усієї багатогранної творчості Михайла Михайлюка. Цій меті та завданням і покликаний послужити даний нарис. Водночас на прикладі окремої мистецької долі хочеться утвердитися в думці, що поява кожної справжньої творчої особистості – закономірне явлення благородства й чистоти людського духу.

(Продовження в наступному числі)

1 Див., напр.: Кідещук І. *Іван Ребошапка – видатний українціст і знавець усного й писаного слова* / Іван Кідещук // *Omagiul profesorului Ioan Rebușarță la 80 de ani*. – București: Editura RCR Editorial, 2015. – С. 41.

2 Див.: *Наш голос*. – 2010. – Ч. 196 (Жовтень). – С. 7.

3 «Мій моральний і професійний обов'язок – писати про українців»: інтерв'ю Юлії Грінь-Арделян із Михайлом Михайлюком // *Український вісник*. – 2007. – № 1-2 (Січень). – С. 6.

4 Там само.

5 Б. Б. *Слово від упорядника* / Б. Б. *Поза традиції: Антологія української модерної поезії в діаспорі*. – Київ, Торонто, Едмонтон, Оттава, 1993. – С. 5.

6 *Історія української літератури ХХ століття*: У 2 кн. – Кн. 1 / За ред. В. Г. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – С. 10.

Іван РЕБОШАПКА

«Професійний викладач, хороший декан, розуміє і поважає студентів»

(До 60-річчя Бориса Бунчука)

Наведені в заголовку даної статті слова – це одна з оцінок, дана студентами їхньому професорові доктору Борисові Бунчукові, декану філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, щирому другові українців Румунії, престижному порадинові авторів українського слова в Румунії і викладачів-україністів доуніверситетської і вузівської мережі, якому 10 вересня цього року сповнилося 60 років. Вона нагадала мені про право канадських студентів оцінювати своїх професорів один раз в семестр. Викладаючи в Канаді протягом так званого по-їхньому «зимового семестру» 1992-1993 р., одержав я із секретаріату департаменту конверт, в якому знаходилось відповідне число незаповнених формулярів для всіх учасників занять, роздав студентам, з якими до тоді в мене вже склалися хороші, навіть дружні стосунки. Усміхаючись, вони заявляли, що мені дадуть тільки найкращі оцінки, на що я теж по-дружньому відповів: «оцінюйте, як хочете, бо через місяць, на превеликий жаль, я вас покину».

Різниця в тому, що канадський оціночний формуляр містить 13 запитань, і кожне з них майже убивче. Наприклад, чи викладач добре підготовлений, чи його лекції належно систематизовані й «освіжені» найновішими здобутками галузевої науки, чи студент чогось навчився на лекціях, чи отримані знання допоможуть йому в обраній ним майбутній професії й інші, такі ж різкі, аж до 13-го. Система оцінювання, як і в Україні, п'ятибальна, тільки виражена словами: *відмінно, добре, задовільно, незадовільно, погано*. Заповнені формуляри студенти вкладають у той же конверт, здають в секретаріат, а результати оцінювання уводяться у компютер. Найкращі викладачі дізнаються про отримані ними оцінки, коли при різних урочистих нагодах треба когось дати за приклад, і це оприлюднюється в університетській газеті. Викладач, оцінений незадовільно, дізнається скоріше, від шефа департаменту, який, словистивши йому про те, що студенти погано оцінюють його, виголошує йому невідмінний вирок: «аут» з факультету.

На відміну від тодішнього канадського, теперішнє українське студентське оцінювання не «засекречене» в

компютері, а викладене в інтернеті, і кожний бажаючий може про нього дізнатися. Так дізнався й я з інтернетних даних до 55-річчя шановного ювіляра (див.: <http://chnuf.univerlife.com/бунчук-борис-иванович/р4358>), що у графі «Знання предмета» оцінка у професора Бориса Бунчука – 4.2, що є рівнозначною канадській – майже *відмінно*. По-моєму, це дуже висока оцінка. Оце майже читачі хай спишуть на студентів, яким дуже важко «догодити», вони, як хтось з бухарестських професорів виразився, це – «паршивці». Мені вираз подобається, але я вживав його похвально, як Тичина про «чортів вітер з України».

Я вповні поділяю студентську оцінку пана Бунчука як *професійного викладача*, основуючись тільки на одній з якостей зразкового вузівського професора, а саме на тій, що він, проводячи наукові дослідження у своїй галузі, здобути результати уводить у свою викладацьку діяльність, таким чином постійно оновлює або актуалізує свої лекції, що, як випливає з вищезгаданого, оцінюють канадські (правдоподібно) й інші студенти.

Найголовніша, мажорна і найулюбленіша галузь наукового дослідження шановного ювіляра, в якій він значився, здобув майже завидний авторитет і став чи не єдиним сучасним (або одним з малого числа) ретельним дослідником широкої і непростой «царини» – вивчення майстерності українського віршування. Перше толкове наукове його «випробування» сконкретизувалось під час навчання в аспірантурі, яку закінчив успішно здійсненням кандидатської дисертації про *український верлібр*, вид поезії, може, з найрізноманітнішими поетичними моделями, джерела якого у фольклорі, а в писаній літературі він відмінний від нерівностопного римованого ямбічного вірша. Вищим ступенем поглиблення його монографія *Віршування Івана Франка* (Чернівці: Рута, 2000, що зберігається на почесному місці в моїй бібліотеці як цінний подарунок від автора), на основі якої шановному ювіляру було присуджено (2001 р.) наукове звання доктора філологічних наук. Стосовно вищезгаданого зв'язку наукових досліджень пана Бориса Бунчука з викладацькою його діяльністю, похвальним є

той факт, що через два роки, тобто 2002-го, на основі докторської дисертації появився навчальний посібник *Розвиток версифікації Івана Франка* (Чернівці: Рута, 2002). На дану тему Борис Бунчук представив (у грудні 2006 р.) на нашому Бухарестському міжнародному ювілейному симпозиумі «Іван Франко (1856-1916): 150 років від дня народження», проведеному на Факультеті іноземних мов Бухарестського університету, прецікаву наукову доповідь *Про віршову майстерність Івана Франка*, яка появилася в одноіменному двомовному збірникові (Бухарест: Вид-во «RCR Editorial», 2008.– С. 152-167). Осмислення версифікаційної майстерності Івана Франка шановний ювіляр доповнив аналізом крізь цікаву призму, своєрідність якої вказана уже в заголовковій статті: *Відтворення польської силабіки в перекладах Івана Франка та Лесі Українки* (появилася у збірникові «На стику культур: польський та український вірш», Київ, Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007.– С.167-178).

Борис Бунчук постійно цікавиться майстерністю віршування й інших митців українського поетичного слова. З великою приємністю пригадую, як цікаво виступав він вдруге в Бухаресті, на міжнародному симпозиумі (7-8 жовтня 2011 р.), проведеному нашим факультетом з нагоди 130-ї роковини смерті Шевченка, представивши доповідь *Поетичні форми молодого Шевченка*, що була надрукована у ж. «Наш голос» (№ 213, 2012 р., с. 6-9; № 214, 2012 р., с.9-11).

Список зацікавлень шановного ювіляра українським віршуванням буде неповним, якщо не згадати інші його навчальні посібники, а саме *Еволюція віршування Пантелеймона Куліша* (Чернівці:Рута, 2002) і *Віршування Михайла Старицького* (Чернівці: Рута, 2004).

Наскільки глибоко і всесторонньо володіє пан Борис Бунчук секрети «царини» поетичної версифікації і як переконливо, майстерно і захоплююче уміє він представляти слухачам і читачам цей «технічний» і, здавалось би, «сухий», може, і нудний багатьом аспект поезії, недавно мали ми нагоду пересвідчитися, коли він блискуче і піднесено виступав про *версифікаційну роботу* нині покійного нашого побратима Юрія Ракочі на Бухарестській науковій сесії «Українська література Румунії і «Наш голос» як її дзеркало» (17-19 липня 2015 р.), приуроченій 25-річчю від заснування цього культурно-літературного журналу українських письменників Румунії. Своїми ремарками про те, як невідома і незапримітна пересічному, а то і начитаному читачеві «суха» структура поезії, наче підводна вируюча струя, породжує і «сплюскує» на видиму всім поверхню вчаровуючі заграви *словесної музики і барвистих картин*, що навіть самому промовцеві, взагалі урівноваженому, спокійному і, здавалось би, душевно непорушному, збуджувало бадьорий настрій, який зблискував веселими іскорками очей споза скелець його окулярів.

Пан Борис Бунчук, сподіваюсь, не нагнівається, якщо при цій нагоді, для поважного «заокруглення» його наукових зацікавлень я оприлюдню «секрет», відомий тільки нам двом: його намір виступити на цьогорічній жовтневій (1-3 жовтня) конференції департаменту російської і слов'янської філології Бухарестського факультету іноземних мов на тему про стик української і румунської культури, точніше, про румунські версії перекладів *Заповіту* Тараса Шевченка, що буде цікавим і очікуваним науковим внеском у культуру обох наших народів.

Оцінення пана Бориса Бунчука як *хорошого декана* мені як такому, що добре спізнав студентські проблеми, норови і вдачу цієї цікавої, прагматичної, частково примхливої й непростої категорії молоді – абсолютно достане. Якщо пан Бунчук, на думку студентів, є хорошим деканом, то він, безперечно, таким і є, бо студентам, взагалі, не легко догодити.

Я вповні впевнений, що у викладанні таких курсів, як *Українська література початку ХХ століття* і *Аналіз ліричного твору* шановному ювілярові у великій пригоді не тільки солідна його літературознавча основа, але і його розуміння художньої сутності мистецтва слова, бо в нього – уроджений талант до поетичного сприйняття реалій дійсності і їх перевтілення у мистецьке слово неповторної краси. Його вірші друкувалися в колективних збірниках «Сонячний годинник», «Ранковий клич», «Поезія» (1983, вип.2), «Вітрила – 76-77», у журналах «Дніпро», «Ранок» та в авторських збірках «Вхідчини» (1984), «Замість центурій» (1994), «Міра істинного» (1988). Поетичне кредо Бориса Бунчука, що покликання і запорука живучості поезії полягає в увазі поетів до людських болів, виражене просто, вірно, переконливо і не без поетичної реверберації вірша у душевному резонаторові читача: *Не треба мудростей високих – / Пощо словесну воду лить./ Он плаче хтось. Ступи два кроки./ Людино, що тобі болить?// Поезіє, журу і віро./ Допоки слово буде жити./ Твоєї істинності міра./ Людино, що тобі болить?*

Літературознавчі і поетичні здобутки шановного ювіляра – загально визнані в Україні. Про нього писали, пишуть і зараз чернівчани та інші науковці, професори і поети. Його удостоєно нагородами *Відмінник освіти України* (2000 р.), *Почесний знак «Петро Могила»* (2005 р.), він – лауреат премій «Князь роси» імені Тараса Мельничука, літературної премії ім. Дмитра Загула.

В очах його студентів, як до речі і в наших, пан Борис Бунчук – людина з почуттям гумору і приємний та «легкий на душі», як виражаються південнобуковинські українці.

З нагоди Вашого славного 60-річчя – всього Вам добра у житті та праці, вельмишановний ювіляре Борисе Бунчук! Від Всевишнього – многая Вам літ, здоров'я, успіхів та радості від особистих здобутків та від, сподіваємося, якнайчастіших плодотворних відносин з нами!

Іван КІДЕЩУК

КНИГА-СКАРБНИЦЯ: НА ПОШАНУ ПРОФЕСОРА ІВАНА РЕБОШАПКИ ДО ЙОГО 80-РІЧЧЯ

Кафедра славистики Бухарестського університету подарувала цінителям слов'янської культури книгу-скарбницю «На пошану професора Івана Ребошапки до його 80-річчя / Omagiu profesorului Ioan Rebușapcă la 80 de ani» (Ed. RCR Editorial, București, 2015), яка вийшла у світ під координацією видатного проф. д-ра Константина Джамбашу, редагуванням і техноредагуванням проф. д-ра Антоанети Олтяну та за фінансування Союзу українців Румунії.

Незабаром буде рік, як на 150-річному ювілеї Бухарестського університету (1864-2014), саме на початку жовтня, відбулася Міжнародна конференція славистики, де всіх учасників запросили до співпраці над ювілейною книжкою видатного слависта проф. д-ра Івана Ребошапки – викладача української мови та літератури, фольклориста-етнолога, компаративіста, письменника, публіциста й перекладача, людину, яка більш ніж півстоліття присвятила викладацькій та дослідницькій праці і зробила «майже все (без перебільшень), що зробилося в цій країні для української освіти рідною мовою» – свідчить академік Дан Хорія Мазілу (див. передмову «Професор Іван Ребошапка у 80 літ» Октавії Неделку, с.11). Ще спочатку дослідницького зросту Івана Ребошапки румунський академік І.К.Кіцімія вважав його науковцем-посередником між культурами та духовностями, посередником визначного «літературного діалогу», а пізніше той же Дан Хорія Мазілу писав, що І.Ребошапка «відзначився не тільки у фольклористиці, «першій любові», але і як науковець у літературознавстві, діалектології, культурних та літературних румунсько-слов'янських відносинах» (І. Ребошапка «Всесвіт усного і писаного слова», Бухарест, 2013, т. 2, с. 441-442). Отже, румунська та міжнародна ексегеза сприймають видатного слависта, фольклориста й компаративіста, письменника й перекладача І. Ребошапку як доброго знавця усного і писаного слова, і саме ця національна та міжнародна заслуга спонукали до видання даної ювілейної книги, присвяченої видатній постаті румунського українця, його доробку на фоні дослідницьких праць сучасних славистів Румунії, України та сусідніх європейських країн.

Ювілейна книга відкривається передмовою професора Бухарестського університету Октавії Неделку «Іван Ребошапка у 80 літ», в якій вона висвітлює його особливі заслуги на теренах румунсько-українських

культур, зокрема в галузі слов'янських мов, подає життєпис видатного професора українця, що обдаровує поверх п'ять десятиліть українство своїми науково-дослідницькими працями, відзначаючись у фольклористиці чудовими піснями-монографіями із вміщеними в них зразками, яких сьогодні, безперечно, не можливо б відкрити: «Народні співанки» (1969) – перший пісеньник ліричних пісень, що рідною піснею об'єднує в одне ціле Буковину, Мараморошину, Банат і Добруджу, «Ой у саду-винограду» (1971) – українські величальні колядки, «Відгомони віків» (1974) – українські епічні пісні, історичні легенди, опришківські пісні та пісенні хроніки, «Доробок поколінь» (1982) – пісенна монографія с. Негостина, укладена на основі досліджень і записів першого негостинського фольклориста Івана Абрам'юка (у '30-х роках) та на своїх власних записах пісень і весільних обрядів ('70-'80-х років) минулого століття, разом з монографією української народної прози «Оленський цвіт» (1978) – казковий скарбник українського населення Румунії, в якому на чудодиво міститься український варіант відомої унікальної казки «Молодість без старості, а життя без смерті». О. Неделку вважає всі ці доробки монографічними, тому що кожна з них містить змістовні вступні студії, критичний апарат та глосарій, що готуватимуть пізніші компаратистські українсько-румунські студії «Cupina anului / Вінок року» (2002) та «Poezia colindelor / Поезія колядок» (2006).

Після передмови у збірнику слідує вражаюча бібліографія Івана Ребошапки: I. Книги (14); II. Студії, статті: II.1. Лінгвістика, фольклористика, етнологія, імагологія, фольклорна поетика (55); II.2. Українська література, теорія і критика літератури, співзвучності (129); II.3. Всесвітня література (39); III. Рецензії(43); IV. Переклади (5); V. Дидактичні праці – підручники та посібники для студентів і антології української літератури (16); VI. Відгуки, критичні огляди (36 – селективно).

Справді, перед нами – постать ерудита, ексегета українсько-румунської та світової культур, слависта подвижника, фольклориста й письменника ювіляра, якому на вісімдесятиліття друзі з Румунії, України, Європи та Америки у чотирьох розділах (1.Фольклор 2.Література 3.Ментальність 4.Лінгвістика) присв'ячують свої останні дослідження у галузі славистики й романістики і визначають, майже в цілому, широку

масштабність творчості нашого міжнародного слависта та видатного українця.

Розділ «Фольклор» відкривається доповнюючим портретом ювіляра, який зумів підняти сучасну румунську славистику на високий рівень своїх менторів Міхаїла Поп, І.К.Кіцімії – романістів-компаративістів, та П. Карамана – полоніста-компаративіста й ін., своїми дослідницькими працями, що послуговують фольклористам, літературознавцям та мовознавцям, етнологам, народознавцям, діалектологам тощо, не тільки різноманітною інфомацією, але, зокрема, науково практичними зразками (див. І.Кідещук «Іван Ребошапка – видатний українціст і знавець усного й писаного слова»).

Високохудожню образність української народної прози «Оленського цвіту» (1978) визначає дослідник-фольклорист Василь Костик (ЧНУ – Україна), який закріплює особливу красу української мови спицефічної героєм-оповідачам, те, що надає народній прозі І. Ребошапки чільне місце не лише на Буковині, але й на Мараморошині, де він, як зізнається сам, відкрив цілий епос казкового феномену «ще в досить живучих проявах» (див. Василь Костик «Іван Ребошапка про українську народну прозу», с.77). «Характерним бухарестському ювіляру, – підкреслює В. Костик, – є постійний аналіз записаного матеріалу в його внутрішній структурі та в співвідношеннях з українським та румунським фольклорами, як це годиться великим дослідникам народної творчості». Інші праці – Наталії Ханенко Фрісен, Миколи Мушинки та Антоанети Олтяну – звертають увагу на традиційні елементи народної творчості українців та румунів, які співпроживають на тій самій землі, або продовжують свої традиції на землях нових переселень. Так узаємо про традиційні українські хати Центральної України (біля Києва) і деякі подібності та різниці з іншими (Наталія Ханенко Фрісен), про русинських переселенців села Скаюш (Караш-Северіну) на Чехію в місто Хомутов, де вони втілюють свої традиційні звичаї, побут та пісенну творчість, у місцеве джерело чехів та словаків (див. Микола Мушинка «Русинські переселенці у м. Хомутов (Чехія)»). Дуже цікавим є народне ставлення у румунів до «Королівни рослин» (Atropa belladonna, тобто белладона або красавка), яка, взагалі, користується увагою й інших народів завдяки своїм властивостям, що пробуджує між ними оздоровчу радість або й смертельний страх, через що всі румуни зберігають її вдома як рослину-протектора, зауважує А.Олтяну, бувша колега проф. І.Ребошапки на кафедрі славистики.

Найбагатший розділ ювілейної книги це – «Література», що вміщає праці дослідників Румунії та сусідніх країн. Не випадково в першу чергу надається увага великим класикам України та Румунії, Т.Г.Шевченку та М.Емінеску (див. В.Антофійчук «Псалом у творчості Тараса Шевченка та Міхая Емінеску», Corneliu Barborică «Taras Şevcenco – inima vie a naţiunii» / «Тарас Шевченко – живе серце нації» і Тамара Носенко «Рецепція Шевченка в Румунії – враження від літературознавчих студій другої половини 20-го – першого десятиріччя 21-го століття») – праці, які розглядають релігійну творчість велетнів кінця романтичної доби, присвячену, зокрема, Божій Матері – захисниці нашій. Вплив Св. Письма на Т.Шевченка, – підкреслює В. Антофійчук, – вважається масивним, коли беремо до уваги «Псалми Давидові», поему «Неофіти», «Подражаніє 11 псалму» та інші вірші, в яких звертання до біблійних творів висвітлюється шевченківським світовідчуттям, епіграфами, інтертекстами та ідеообразністю, бо український геній сприймав «Святіі Глаголи» як віруючий і як поет-стиліст, – уточнює аналітик, – а «висока біблійна патетика – невід'ємна складова його поезії» (див. В. Антофійчук «Псалом у творчості Тараса Шевченка та Міхая Емінеску...», с. 152), в якій слово правди – Святе Слово та Бог – захищать волю і покарають злочинців. На відміну від українського генія поет-філософ Міхай Емінеску присвятив менше творів релігійній тематиці («Молитва» і «Дойна»), в яких, як і Шевченко, прославляє Пресвяту Богородицю, але й за

моделлю єврейського народу в боротьбі за волю відчуває землю Румунії та народ відчуженими через москаля-загарбника, і це атизагарбницьке ставлення зустрічаємо і в митрополита Молдавії Дософтея. Різниця між Шевченком та М.Емінеску полягає в тім, що перший надіється на Божий захист, а другий вірш у народній формі – «дойну» –використовує як гострий протест і прокляття на ворогів, звертаючись навіть до історичної постаті Штефана Великого, щоб відомстив москалям за загарбницький поступ проти свого народу, що скаржиться світу на жорстоку несправедливість. Подібну ідею, звертаючись до експансії сусіднього ворога, підтримує і румунський літературознавець Корнеліу Барборіке, який на підставі шевченкової поеми «Єретик» підкреслює ідею «братолюбія», бо Шевченко, як визначає і його друг М.Костомаров, крім Бога та Ісуса Христа, не допускав нікому владарських прав, гегемонізм якого несправедливо захищає російський поет Пушкін. (див. «Taras Sevcenco – inima vie a naţiunii» / «Тарас Шевченко – живе серце нації», с.156).

(Продовження в наступному числі).

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XIV)

Обов'язки колективу українців кафедри слов'янських мов

(Продовження з № 254)

На відміну від доуніверситетської освітньої системи, в якій словесники викладають і мову (граматику), і літературу, у вузах в залежності від, так би мовити, уродженого нахилу чи, точніше, від можливості розуміння специфіки природи одного чи другого з цих предметів, викладачі поділяються на мовників (викладачів мови) і літературознавців (викладачів літератури). Так буває на кафедрах, які забезпечують викладання мови і літератури великому числу студентів, як перед багатьма роками тому на відділенні румунської мови та літератури колишнього Філологічного факультету щорічно набирались дві серії, в кожній по 150 студентів. На відділеннях широко вживаних мов (російської, англійської, французької, німецької) перемінно (в залежності від того, яка з цих мов, російська чи одна із західних, була «у моді», чи на часовій пошані) набиралось по 40 і більше студентів. В таких умовах педкадри мали можливість вибирати предмет викладання – за власним його посіданням і уподобанням, бо тижневу норму викладових годин (професора – десь 2-4 години, доцента-конференціара – 4-6, старшого викладача-лектора – 8-10, молодшого викладача-асистента – 10-12-14 годин) можна було скласти не те що з одного предмета, наприклад, *сучасна мова* (румунська чи інша з-поміж широко вживаних), а навіть з одного її компартименту, наприклад, *морфології* (тієї чи іншої мови). Таке саме становище було і у випадку викладання *історії літератури* (румунської чи якої-небудь з-поміж великих): норму можна було скласти лише з викладання, наприклад, *давньої літератури* чи іншого періоду. Студенти великих відділень ділилися на групи (в середньому по 25 студентів у кожній). Лекції-курси, як правило, викладалися професорами, доцентами і старшими викладачами-лекторами цілим серіям студентів, а семінарії проводилися асистентами з кожною групою окремо, давніше по дві години тижнево з кожного предмета. Така система мала явну перевагу щодо комфортабельного складання тижневих викладцьких норм. Стосовно формування професійного профілю університетського викладача вона мимовільно вела до *звужування* викладацького і, розуміється, наукового спектру його знань, адже ж викладачі зазвичай надавали належної уваги переважно «відрізкові» того чи іншого предмета, який вони викладали, іншими його «відрізками» цікавилися менше, або і нехтували ними. Викладачам, які так поступали (розуміється, не з їхньої вини), дуже важко

було чи навіть неможливо вступати у толковий «діалог» із співрозмовниками ширшого наукового кругозору.

Перед університетськими викладачами все ж таки невідступною умовою була широка ґрунтовна підготовка, щоб вони були спроможними *проблемно* викладати питання мови і літератури, не дотримуючись строго, як у доуніверситетській освіті, діючих підручників, а подавати знання, синтезовані з різних джерел і постійно «освіжувати» їх науковими новинами. Роки підряд, пригадує, у молодості часто приходилось чути мені при різних нагодах той факт, що університетського викладача літератури слід готувати років з десять, після закінчення ним факультету. Правоту даного твердження не раз було дано вбачати у праці тодішніх колег, а то й їхніх наступників.

На відділеннях, які забезпечували викладання мов меншого світового використання (італійської, турецької, татарської, китайської, японської, чеської, словацької, польської, сербськохорватської (згодом – сербської і окремо – хорватської), болгарської, української й інших) ситуація, як уже було сказано в попередній статті, була зовсім відмінною. Як правило, навчальний курс (рум. *anul de studii*) складався лише з однієї групи (спочатку із 12 студентів, потім – із 10, згодом – із 7, а то – із 5; від кількох років – із 15!), бо на навчання кожного студента держава виділяє певну суму, а в такий спосіб факультет отримує гарний прибуток). Отож, щоб на тижневу норму набралось відповідне число годин, педкадрам так званих «малих відділень» доводилось викладати різні (чи всі компартименти) мови чи літератури й інших предметів. Це було немалою трудностю, зате великою перевагою, бо хоч-не-хоч викладачі малих відділень були зобов'язаними поширювати свій мовний чи літературний кругозір.

У принципі, поділ викладачів на мовників і літературознавців діяв і у колективах менших відділень, бо ж, як показала практика, дехто краще розумівся у мовних питаннях, а хтось інший – тільки в літературних, а тижнева норма складалася добавкою інших занять.

Хоча поза факультетом займався і літературою, складаючи підручники з літератури для ліцею, про що мова піде в наступній статті, «чистим», так би мовити, мовником у нас був засновник (1952 р.) відділення Костянтин Драпака, який викладав фонетику української мови, морфологію і синтаксис (1952-1964), історичну граматику (1952-1958), лексикологію і лексикографію (1952-1964) і методику викладання української мови (до 1964 року, коли вийшов на пенсію). «Чистим» мовником був і

Микола Павлюк, який, захистивши 1958 р. в Харківському університеті дисертацію про українські говори румунської Мараморощини, був призначений спочатку старшим викладачем-лектором бухарестського українського відділення (згодом – доцентом-конференціаром) і викладав українську діалектологію, історичну граматику (1958-1974), фонетику, фонологію, морфологію, синтаксис, лексикологію і лексикографію та методику викладання української мови і вступ до наукового дослідження (1964-1974), коли перебрався у Європу, потім став викладачем Торонтського університету. Випускниця (1954 р.) Харківського університету, призначена того ж року на українське відділення Магдалина Ласло (згодом, по чоловікові – Куцюк) була «чистим» літератором. Українську мову вона вивчила на студіях в Україні, але не настільки аж, щоб могла її викладати, до викладання якої ні не мала якихось-то здібностей. Вона викладала дожовтневу українську літературу (1954-1957), українську радянську літературу (1954-1983, до виходу на пенсію) та ряд спецкурсів з літератури (румунсько-українські зв'язки, вступ до поезики української літератури і ін.). Її тижнева норма доповнювалася годинами практичного курсу (переклади, інтерпретації текстів). З 1954 по 1964 на українському відділенні працювала випускниця російського відділення Бухарестського університету Неоніла Бурчу-Лесяну, яка викладала давню літературу і практичні курси з мови. «Чистим» літератором був також випускник (1957 р.) Київського університету Стеліан Ґруя-Яцентюк, який не мав жодних нахилів до викладання мови. Він викладав давню українську літературу (1964-1967), дожовтневу (1974-1996), радянську (1983-1996, до його передчасної смерті). Тижнева його норма доповнювалася спецкурсом *Іван Франко* та годинами практичного курсу (переважно переклади та ретроверсії). Окремі лекції з літератури викладав інший випускник (1957 р.) Київського університету, Михайло Бодня (1957-1964), якого зразу після повернення із студій було призначено відповідальним редактором українського бухарестського двомісячника «Новий вік» (з 1990 року – «Вільне слово»), факультетській його заняття будучи додатковими.

Почергово, в залежності від постійного зменшення числа членів колективу українців внаслідок переведення деякого з них «на той світ» чи на інші робочі місця всі розділи мови і багато з літератури довелося викладати випускникові 1960 р. Бухарестського університету Іванові Ребошапці, який викладав з 1967 до 2010 р. українську фонетику, фонологію, морфологію, синтаксис, лекції з історичної граматики та діалектології, український фольклор та українську літературу від її початків до Шевченка виключно, спецкурси з фольклористики, української літератури (імпресіонізм, експресіонізм). З моменту уведення в навчальну програму кафедри слов'янських мов *логічних студій-мастерату*, починаючи з навчального 1994-1995 року, Іван Ребошапка викладав румунською

мовою мастрерантам-випускникам слов'янських відділень факультету іноземних мов та інших факультетів Бухарестського університету (історичного, румунської філології, теології, журналістики і ін.) слідує курси: *Etnolingvistica slavă, Folclor slav comparat, Relații literare româno-slave, Istoria popoarelor slave*. У новій структурі мастерату *Studii aprofundate slave* він викладав такі теми: *Cultura și civilizația Statului Kievian, Impresionismul și expresionismul în literatura ucraineană*.

«Чистим» літератором українстичного колективу був випускник (1964 р.) Дан Хорія Мазілу, який однак викладав тільки курси з української мови та історичну граматику (1975-1989) з уміло замисленою ціллю – щоб постійно освоювати українську мову, якою він як румун володів цікаво: щоб не помилятися, вживав багато неологізмів і адекватних ним же слів та виразів, що надавало його дискурсові (мовленому чи писаному) незвичайного приємного «забарвлення».

Микола Корсюк, з 1996 р. до 2005-2007 викладав українську класичну і сучасну українську літературу, а із-за потреби – і деякі розділи сучасної української мови та різні види практичного курсу.

Слід відмітити, що українська мова викладалася спочатку і певний час згодом – традиційним методом. Даний предмет, до речі, і називався *описовою граматику*, тобто у лекціях з мови *описувались* її граматичні категорії, що для студентів-румунів, необізнаних з українською мовою, було корисним, а студентам-українцям кориснішим було б не викладання *теорії української мови*, а її живе літературне функціонування. Але студентські групи завжди складалися з румунів та українців, і «золоте» викладацьке «осердя» якось не знаходилося. Так що на лекціях з мови не було розмов ні про напрямки генеративно-трансформаційні, ні про структуралізм чи прагматизм. З часом, Іван Ребошапка та Дан Хорія Мазілу почали брати до уваги *прикладні аспекти, стратегії конфронтативного методу* (румунсько-українського) викладання мови.

Викладання історії української літератури достатній період проводилось усталеним в українському материковому літературознавстві його поділом: давня література, дожовтнева, радянська. Так були замислені *Курс української літератури XIX ст.* Стеліана Ґруї (надрукований 1974 р.) і курс Магдалини Ласло-Куцюк радянської літератури (надрукований 1975 р.).

З часом, виклади почали синхронізуватись з природними інтерпретаціями літературних творів внаслідок відмовлення румунської критики від соцреалізму і поступового сприйняття здобутків західноєвропейського літературознавства, до якого входила *Історія української літератури* Дмитра Чижевського. А після 1991 р. використовувались і появлені в Україні праці С.Єфремова, М.Ґрушевського й інших українських літературознавців.

(Далі буде)

Євсебій ФРАСИНЮК

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 11-а – КОСМІЧНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

**В кінець такого: «Бездня кличе до безодні...»
(Псалом 42-8)**

«...але в Господа законі замилювання має».

(Псалом 1-2)

**«Дав би тобі воду живу, волі – волю, а прірві
твоїй прірву мою».**

Годі бездну океана горстю грязі засипать.
Годі огненного стану краплею води згасать.
Чи зможе в темнії яскині орел погуляти
Так, як звідси в небокрай вилетів б витати?
Так не буде тілом ситий дух.

Бездна – дух у чоловіку, ширший вод всіх і небес.
Не наситиш тим вовіки, що звабляє зір очес (очей).
Звідси скрежить внутрі скука, сум, журба,
Звідси і неситість, жар від краплі побільшав.
Знай: не буде тілом ситий дух.

О роде плотський! Невігласи! Доки будеш тяжкосерд?
Підними сердечні очі! Гляди вгору, де небесна твердь.
Чому ти не шукаєш знати, що то Богом звати?
Чому ти не міркуєш, щоб зміг Його видати?
Бездна бездну удоволить враз.

*На основі оригіналу та перекладу В.Шевчука
упорядкував Євсебій Фрасинюк*

Епіграфи поставлені на початку тексту «Пісні 11-ї» сугерують кілька із основних ставлень українського поета-мислителя відносно приблизно безмежного виміру людського духу, коли творить Добро на основі Правди, а саме:

- Глибинне пізнання вимагає глибинних знань;
- Хто діє в законі Правди, той сягає справжньої життєвої насолоди;
- Розуміння/видання Бога, тобто Правди, є можливе тільки шляхом духу/міркування.

Щодо форми цього ліричного роздуму Сквороди потрібно зауважити, що цифра три – число строф пісні-вірша – символізує в нумерології духовну довершеність, а п'ятий рядок після кожного катрену відіграє роль сентенції/афоризму – улюбленої форми повчання, вживаної українським філософом.

Якщо допускаємо вірогідним твердження учня поета-мислителя М. Ковалинського, що вірші «Саду Божественних пісень» були написані Сквородою як віршові зразки для власного підручника «Розмисел про поезію. Керівництво до мистецтва її», коли він викладав поетику в Переяславському колегіумі (1750-1751), то означає, що контакт з шкільною молоддю викликав у душі і в душі викладача-вихователя драматичне розчарування відносно згубної навчальної-життєвої путі, по якій вона, молодь, ступала тоді, надаючи найвищої ціни тому, що може наситити тіло!..

Т. Шевченко визначить пізніше оту блудну науку геніально простими словами: «Не дуріте дітей ваших,/ Що вони на світі/ На те тільки, щоб панувать...»

Таким чином можна правильно сприйняти причину, з якої ліричний дискурс поета починається подвійним вживанням прислівника «годі» у сенсі риторичного вигуку: «Годі бездну океана горстю грязі засипать./ Годі огненого стану краплею води згасать». Конотативне значення слова «бездна» пояснене гіперболічною конструкцією самим поетом в першому рядку другої строфи: «Бездна – дух у чоловіку, ширший вод всіх і небес». Оцим поширеним атрибутом поет вселяє ідею величезної сили людського духу, безмежної в сприйнятті інформації Верховної Мудрості.

Що хоче зупинити вовіки український мислитель отим риторичним вигуком «годі»? Правильну відповідь дають метафори «горстю грязі» та «краплею води», котрими він засуджує/сатиризує недостатні й у великій мірі недоброякісні моральні дороговкази/знання, які отримувала молодь переважно заможного суспільного прошарку тодішнього часу, і не тільки. Епітетом-метафорою «огненого стану» поет визначає вольову складову людського ества, оту незгасаючу енергію, єдину спроможну допомогти людині сягнути вічності. Силу волі не можна задовільнити дрібними, незначними, меркантильними здобутками, а на рівні духовних надбань тим паче: «Не наситиш тим вовіки, що звабляє зір очес», тобто речовими насолодами. Скворода часто говорить у своїх філософських

трактатах про внутрішнє око, внутрішнє вухо і т.п.

Більш переконливого способу відносно святого об'язку людини постійно черпати інформації із Світла небесної тверді, від Верховної Мудрості, як образно-інтуїтивна картина, створена в останніх двох рядках першої строфи, тяжко уявити: «Чи зможе в темнії яскині орел погуляти/ Так, як звідси в небокрай вилетів б витати?» У відповідь – сентенція: «Так не буде тілом ситий дух».

Подібно фізично-хімічному феномену – мала кількість води підсилює величезний вогонь, – невтілена воля людини зростає в плині життя до такої потужності, що стає згубною для самої людини: «Звідси скрежить внутрі скука, сум, журба./ Звідси і неситість, жар від краплі побільшав». Сентенція повторюється посилено за допомогою дієслова в наказовому способі дії: «Знай».

Як справжній учитель свого роду/народу Скворода спочатку застерігає, потім пояснює, а потім звертається прямо до побратимів, картаючи їх, що не витрачають мінімального зусилля для зрозуміння такої простої і прадавньої істини: чому Бог обдарував людину силою духу?

Звернення, на перший погляд, гостре, сатиричне, образливе навіть: «О роде плотський! Невігласи!» Але, якщо зупинити увагу на справжню суть його глибокого душевного обурення, на те, що життєва дорога не обирається побратимами на основі любові до ближнього та на основі Правди – «Підними сердечні очі! Гляди вгору, де небесна твердь», – то ставлення українського поета-мислителя вповні відповідає таким блудним часам і в значній мірі оправдовується. Епітет-метафора «сердечні очі» вселяє ідею любові до ближнього, до навколишнього світу, визначає тайний з'язок людського серця/душі з Божественною любов'ю до сотвореного світу, на основі якої людина може посилювати цю величезну енергію або, не використовуючи її, знижувати цей подарований їй потенціал. «Небесна твердь» або Правда Божа, або Верховна Мудрість – це головна засада всесвітньої гармонії, включно міжлюдської. Це той метафізичний світ, з яким людина структурно пов'язана, за допомогою якого може дійти до пізнання і фізичного мікро- чи макросвіту, тобто себе та свого оточуючого космосу.

Есенція такого пізнання – є пізнання Бога/Правди: «Чому ти не шукаєш знати, що то Богом звати?/ Чому ти не міркуєш, щоб зміг Його видати?» Запитання є риторичними, але поміж цими рядками легко читається глибока сердечна біль поета-мислителя стосовно неправильного сприйняття поняття Бога. Для розуміння суті Божества Скворода вживає різні слова – «вкусити,

увидіти». Поет В. Шевчук переклав їх словом «побачити». Я застосував слово «видати», щоб сугерувати ідею можливості пізнання Бога «внутрішнім оком», духовним, оснований на міркуванні. Для цього треба пізнати, що то вважали Богом наші пращури, що зовуть Богом інші народи світу, що зве Богом релігія, в якій ти виховуєш свою душу та дух, обмірковуючи все це на основі Любові та Правди і тоді, і тільки тоді: «Бездна бездну удоволить враз».

Не одноразово в своїх філософських трактатах, і не тільки, Скворода визначає, чому «Бог не має імені власного», та що «Бог – причина причин», щоб наголосити саме Його необмеженість/вічність, як у просторі, так і в часі. Надати Богові власне ім'я – означає обмежити Його притаманністю іменування певному народу, в певному просторі, в певному часі, а це не «удоволить» інший народ іншого простору, іншого часу.

Для «сердечного ока» та глибшого «міркування» підібрав три цитати із книги Володимира Шаяна «Віра предків наших» (том I, Гамільтон – Канада, 1987):

«Оглядаючися назад, я бачу, що було це життя шуканням Бога... Я шукав Його в системах філософії, в суспільних ідеалах, в програмах якогось нового людства, в історії, в політичній боротьбі, в житті мого народу. Історія в'язалася в одну велику епопею. Я навчився розуміти її як шукання Бога в історії. Я шукав Його найпильніше в старинних віруваннях і мудрості» (с.18).

«Чим більше аспектів пізнання, тим воно багатше, тим більше наближається до повної – але все ж таки обмеженої, людської – уяви про Найвищу Істоту» (с. 231).

«Так рече Дарій Князь: Хай допоможе мені Аурамазда разом із Богами народів і цю країну хай береже від ворожих воєнних полків, від неврожаю, від Брехні. Хай ворог не увійде до цієї країни, ані ворожі полки, ані Неврожай, ані Брехня!» (с. 36).

Ця молитва царя персів Дарія була розшифрована із скельних кленописів, а найвищий бог Аурамазда означало Блаженне Світло, Найвище Світло, Найвище Щастя, Найвище Добро. Наші пращури називали це все Сварга/Сварог.

В гробному написі він визначає себе так: «Я є Дарій, – великий князь, князь князів, володар країв і народів, цієї великої землі і земель далеких, син Віштаспаса, ахачменід, перс, син перса, арій, арійського сімени» (с.31).

Чи дивно, чи смішно, чи сумно, чи Бог зна чому, багато із сьогоднішніх «князів» не моляться подібно, але так схильні визначатись подібно...

Тамара ДОЛЖЕНКО

СЕКРЕТ ПОЕТИЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЮРІЯ ПАВЛІША

Читаючи поетичну збірку поем для дітей «Через поле, через яр йшла Лисичка на базар», відчуваєш, що перед тобою твори справжнього майстра слова. Ця його майстерність криється в глибокій любові автора до української мови, до повнозвучного і барвистого її звучання, в умінні своїм словом глибоко проникати в душу маленького читача, знайти стежинку до дитячого серця, пробудити прагнення наслідувати улюблених персонажів.

Незвичайний стиль вражає багатством і виразністю тропів, їх незвичайним поєднанням:

– епітети (щедро, гарна днина; річка – гірська стрічка, хитра спритність);

– уповільнені метафори (берег з водою дружить; берег не тужить, а з корінням дружить);

– повтори протиставлення (чия правда, чия кривда, доброго-злого, кому – чужа, кому – рада), які переходять у пісенність;

– вживання питальних і окличних інтонацій, алітерація приголосних тощо.

Відчувається справжня закоханість поета у рідну природу з її звуками, барвами, пахощами, умінням з простої речі виробити таку дзвінку та співучу мову, немов великий музикант заграє на чудовій скрипці, своєю грою заповнить душу і серце.

Тісний органічний зв'язок природи з людиною червоною ниткою проходить в поемі-казці «Берег». Читаючи її, відчуваєш, як уміло автор зумів знайти в природі таке, чого ми не помічали, не бачили і, може бути, не зустрічали. Психологічне олюднення її, ніжний ліризм у змалюванні мимоволі викликають бентежно радісний, святковий і бадьорий настрій.

Красу описів природи підсилюють ясність і простота вислову, мелодійність звучання.

У казці зустрічаємо олюднені образи:

– сорока-білобока, хвалькувата, «сяка-така», бо вкрала вербову гілочку, яку загубила по дорозі на березі річки, а та проросла, зараз сорока ходить до неї в гості, гойдається на гілочці, їсть мушки;

– відома (пісенька) «верба-вербиця – красна дівиця», яка розпустила віти, глибоко врослася корінням;

– сама річка і берег річки, на якому поросла верба;

– берег з «камінням і корінням дружить».

Автор їх оживляє, наділяє людськими рисами характеру, вони говорять, сперечаються, сумують, радіють.

Поет підводить нас до думки: природа – людська скарбниця, вона дає здоров'я, радість життя, щастя, оздоровлює людську душу, окріплює, омолоджує.

Саме з цією метою введено образи Марійки і Іванка.

Цей хлопчисько ламає гілки на деревах, стріляє з рогатки у птахів, нищить «верби вроду».

Марійка, яка всім серцем любить природу, оберігає і захищає її, вона цього вимагає від Іванка, докоряє, вказує, яку він шкоду робить:

– *Ти й гілля ламаєш!
Ну це як прощати?
Як зроблене лихо
Лихом залишати?*

Природа вдячна Марійці за таке її доброзичливе ставлення, бажає, щоб таких дітей було побільше, бо:

Вітаємо письменника Юрія Павліша із здобуттям

Премії Спілки письменників Румунії у галузі «Література мовою нацменшин» за поетичну збірку для дітей «Через поле, через яр йшла Лисичка на базар» (2014).

Юрій Павліш народився 19 березня 1939 року в с. Копашиль Карашсеверінського повіту. Закінчив Українську педагогічну школу в м. Сігеті. Поет, перекладач. Член Спілки письменників Румунії.

Дебютував у 1957 році на сторінках «Нового віку».

Надрукував такі збірки поезій: «У праці, у пісні, в любові» (1961); «Акорди» (1974); «Щебет» (1976); «Сходи» (1979); «Неозорі далі» (1980); «Хвилі» (1982); «Дороги» (1985); «Посередник» (1999); «Роси слів» (2008); «Рідне слово» (2013).

Збірка «Сходи» удостоєна Премії Спілки письменників Румунії.

Редакція «НГ»

*Берег золотиться:
Де б Марійці стати?
Адже там земниця,
А вона всім – мати.*

Яке то щастя: читати довгими вечорами казки, відкривати для себе щось нове, до цього невідоме, беззастережно вірити в описані там дива, при цьому переживати, радіти чи сумувати разом з героями, або засуджувати їхні вчинки, а потім з нетерпінням слідкувати за пригодою, надіючись на її щасливий кінець.

Ось для такої допитливої малечі автор створює той веселковий світ образів, вводить їх у чарівний світ казки, кожна з них весело-повчальна, пройнята глибокою любов'ю.

Як же тут можна не згадати про хитру Лисичку чи Зайчика.

Наша Лисичка у казці «Хитра Лисичка» не та уже, якою ми її знаємо, вона хоче вийти в люди і жити «модерно». Не хоче, щоб її звали злодійкою. Не так-то просто відмовитися від своїх старих звичок.

*Не була б вона Лисиця.
Не була би хитрівниця.
А то знає хитрувати?
А то знає заховатись?*

І хоча вона може уміло володіти язичком, бути чемненькою, тихенькою, «то встає, то прилягає», пропонуючи бабусі стати її помічницею, бабуся не довіряє, бо добре знає Лисичку, хоче провчити її різкими.

Не раз намагається проявити хитрість, обдурити дітей, але її наміри терплять поразку.

Після багатьох спроб обхитрити, обдурити

людей, нарешті, вона знаходить себе, пішовши працювати в цирк.

Там вона зуміла проявити себе, здобути славу і повагу до себе.

Поет, на прикладі життя Лисички, дає не-радним дітям поради: якщо хочеш, щоб тебе шанували, поважали, дорожи своєю честю, роби так, як пізніше зробила Лисичка: роби фіззарядку, мийся чистою водою, чисть зуби. Не будь егоїстом, як зайчик з казки «Зайчик егоїст». Тоді тебе будуть поважати люди, тоді ти будеш жити і спати спокійно, – стверджує автор. Заяча сім'я іде з лісу у поле, бо батьки хочуть, щоб їхні діти могли рости на славу, щоб «кріпилися напроти всім пригодам злим». Знайшовши капусту або ще щось, обов'язково поділись з братами, принеси в сім'ю, – навчав дітей батько. Але його наука швидко вилетіла з вух Зайчика. Він не хоче поділитися з Вороною черв'яком, який був у капусточці, обманює батька, прикидається хворим.

Щоб краще дати зрозуміти Зайчику, що правда все рівно відкриється, скільки б він не обманював, поет застосовує засіб сну.

Ворона, яка була свідком безкінечної брехні зайчика, визиває його на суд. За брехню, за самолюбство, за нечесність... за те, що ввів в оману батьків, що погано поведився з братами.

Соромно стало Зайчику, він вирішує написати казку, що він уже не егоїст.

Висловлюючись щирими, душевними словами, використовуючи красоту і багатство нашої мови, Юрій Павліш, на прикладі своєї поезії, підводить до думки, що слід знати, берегти, збагачувати рідну мову, цю скарбницю українського народу.

Доречним буде згадати слова М. Рильського: «Поезія потрібна людині, як потрібна вода й повітря, хліб і сіль».

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

МОТИВ ПОДОРОЖІ – ВІД ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

VII. ГЕРОЇ-МАНДРІВНИКИ В ПОДОРОЖНІХ НАРИСАХ СЕРГІЯ ЖАДАНА

(Продовження з № 254)

Герої-мандрівники Сергія Жадана вірять, що заповнити «чорні діри» в існуванні можна тільки двома методами: перенестися в музику, під ритм якої можна жити власним життям, або зібрати докупи всі спогади, і створити з них цілісний, без «чорних дірок», світ. А де можна бачити найцілісніший світ з барвами, світлом, рухом, звуком, музикою? Звичайно ж, у кіно: «Події мають відбуватись просто на твоїх очах, хай не завжди за твоєї безпосередньої участі, але завжди за твоєї внутрішньої згоди, за твоєї включеності в контекст, так, щоби ти міг пальцями відчувати, як змінюється ситуація з твоїм життям, як вона розгортається перед твоїми очима; події мають заповнювати собою той порожній проміжок, що виникає між героями і повітрям, яке їх оточує; в кіно про мої вісімдесяті просто не може бути порожнин, воно має бути густим і наповненим безліччю постатей, рухів і вчинків(...)»¹

Цікавим є те, що герої-подорожники не мають також радості від повернення до рідних місць, вони радше згадують з усього прожитого тут все неприємне й болюче, що встигло забутись й заспокоїтись: «...загалом – повертатися в місця, в яких ти ріс, майже те саме, що повертатись до крематорію, в якому тебе одного разу вже спалили».

«Ніколи не намагайся зрозуміти, що саме там відбувалось – у твоєму дитинстві, чому більшість історій, розказаних тобі батьками, мали таке несподіване продовження й печальне завершення. Почнеш копатись у дитячих речах, щоденниках і фотоальбомах – обов'язково зав'язнеш, обов'язково натрапиш на щось таке, від чого мороз піде по шкірі й щелепи зведе від судоми й збудження. Кожне подібне повернення в дитинство погано закінчується»².

Варто згадати, що Хайдеггер вважав єдиним джерелом твору самого митця, який у своєму творі виражає тільки себе, а не об'єктивну реальність, і створена ним дійсність стоїть над часом і суспільством, оскільки розкриває таємницю буття взагалі, і насправді мистецтво не можна аналізувати, інтерпретувати, його потрібно тільки переживати, бо це – символ³. Мабуть, завдяки цьому, як і вся постмодерна літерату-

ра, романи Сергія Жадана автобіографічні, тобто один з героїв є наратором, виразником авторського внутрішнього світу, авторської екзистенції, і в той же час, разом з іншими героями є мандрівником, пройдисвітом, вічним шукачем чогось чи когось.

Мотив мандрів знаходимо і в романі Сергія Жадана «Депеш Мод», в якому йдеться про подорож трьох хлопців-товаришів у пошуках четвертого задля повідомлення йому сумної новини – смерті його вітчима.

Початок роману певною мірою епатажний – наратор споминає свій перший алкогольний досвід і про своє буття в світі. Оцінка свого місця в житті в 14-ти літньому віці є в цілому позитивною: «Мене, за великим рахунком, коли не траплялось чергових демаршів ззовні, все влаштовувало – мене влаштовували обставини, в яких я жив, влаштовували люди, з якими я спілкувався...» Як зауважує Даниліна, оскільки формування героя відбувалося за часів існування Радянського Союзу, то він усвідомлює себе як індивіда соціального⁴: «Мене влаштовувала країна, в якій я жив...» Співставляючи себе теперішнього, 30-тилітнього, з собою 14-тилітнім, автор констатує майже відсутність змін, говорить спочатку про зовнішні фактори – політичні, культурні, географічні, і тільки в останню чергу – особистісні: «Зараз мені 30. Що змінилось за останні 15 років? Майже нічого. Навіть зовнішність цього... президента не надто змінилась, у всякому разі його портрети як ретушувались тоді, так і тепер ретушуються, навіть я це помітив. Змінилась музика в радіо, але я його, за великим рахунком, і не слухаю. Змінився одяг, але 80-ті, наскільки я розумію, і далі в моді. Не змінилась телекартинка, вона така ж липка та ядуча, як розлитий на паркеті лимонад. Не змінився клімат, зими все такі ж довгі, а весни – довгоочікувані. Змінились друзі, себто одні назавжди зникли, а інші натомість з'явилися. Змінилась пам'ять – вона стала довшою, але не стала кращою. Сподіваюсь її вистачить ще років так на 60 тривалого побутового похуїзму й незламної душевної рівноваги. Чого я собі й бажаю. Амінь»⁵.

Сергій Жадан вдало створив галерею колоритних образів – єврей-антисеміт Собака Павлов, комерсант-

невдаха Вася Комуніст, товстий гомосексуаліст Какао, Сашко Карбюратор, Чапай, Вова і Володя. Вони існують у власному субкультурному просторі, живуть і мандрують за законами анархії.

Жаданові герої-мандрівники тільки спорадично і майже випадково мандрують по цьому світові. Координатами їхньої подорожі, їхнього життя, це зовсім інший світ – гуртожитки, забігайлівки, робітничі та етнічні середовища. «...є один район... квадратні кілометри непролазного приватного сектору, відразу за яким починаються заводи, так би мовити – старі фабричні передмістя, влітку там взагалі на вулицях нікого не зустрінеш... (...) ...харківські роми по-своєму втілилися в життя давню ромську мрію про священний ромський мегаполіс,просто заселились масово, але разом з тим компактно, понад річку, окопались як могли, і фактично розчинились у ворожій східній столиці»⁶.

Околиці міста, тобто андеґраунд, виразним представником якого вже традиційно в сучасній українській літературі вважається автор. Одним з символів цього життя є вокзал: «...за пару ночей на Південному вокзалі міста Харкова можна продати будь-що, навіть душу, якщо вона в тебе є...»⁷

Наприкінці роману картина безпросвітної дійсності, нікчемності й неспроможності сучасної людини бо-дай на якийсь вчинок досягає апогею. Герої Жадана не змогли досягти мети своєї подорожі й відчувають порожнечу й безпорадність. Автор закінчує роман символічним образом слимака, що є уособленням героя і, у ширшому сенсі, сучасного йому покоління: «...втомлений, змучений депресіями слимак... починає відповзати від нас на Захід – на інший бік платформи. Я навіть думаю, що цієї дороги йому

вистачить на все його життя»⁸.

«Отже, у образах героїв роману Сергія Жадана «Депеш Мод» яскраво втілені ідеї екзистенціалістів Сартра і Гайдеггера про почуття жаху, власної нікчемності, страху перед іншими людьми, державою та усвідомлення своєї смертності, що охоплюють людину в соціумі. Підкреслені подібні песимістичні настанови загальною атмосферою розпаду імперії»⁹.

І в романі «Ворошиловград», в якому Сергій Жадан говорить про непросте життя вже дорослого «покоління пепсі», покоління дев'яностих, про яке письменник каже, що «всі ми хотіли стати пілотами. Більшість із нас стала лузерами», діють ті ж типи героїв, що й у попередньому романі «Депеш Мод», тільки ці герої уже пройшли період подорослішання, вони ніби виростили разом із Сергієм Жаданом і намагаються відстояти здобуті позиції.

Сюжетне начало роману втілено в зникненні брата головного героя. Як і в «Депеш Мод» уся сюжетна динаміка розгортається навколо відсутності когось, тут знову необхідний *мотив зникнення-пошуку*: якщо в попередньому романі всі шукають вітчима, то у «Ворошиловграді» відбувається «розчинення в просторі й часі» старшого брата головного героя. «Тема зникнення і пошуку виступає в романі основним рушієм сюжету, який є немовби ретардованим, що, як річка, тече-тече, потім раптово ховається під землю (чим не львівська Полтва?), а згодом виринає густими пасмами води»¹⁰. Образ відсутнього у романі штовхає героїв до дії, до пошуків, до мандрів.

Герман вирішує рушати в пошуки брата без того, щоб думати довго над власним поверненням. Друзі Льолік і Болік пробують вмовити його не їхати, але Герман твердо переконаний, що «його подорож у минуле» не буде довготривалою. Йому вдається переконати Льоліка і Боліка їхати з ним, і всі троє вирушають на старенькому фольксвагені у химерну ауру Ворошиловграда, хоча й не здогадуються про це.

«Чорний фольксваген, перекуплений у партнерів, костюми зі стоку, черевики з минулорічної колекції, годинники з розпродажу, запальнички, подаровані колегами на свята, сонцезахисні окуляри, придбані в супермаркетах: надійні недорогі речі, не надто вживані, не надто яскраві, нічого зайвого, нічого особливого. Навіть штрафувати не хочеться»¹¹.

(Продовження на 25 с.)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОБРАЗ ТИМОФІЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (I)

(Імагологічні студії)

Тему історичного весілля Тимофія Хмельницького з Руксандрою, дочкою молдавського господаря Васіле Лупу не обійшла ні польська література, бо і не мала як її обійти, тим паче, що в цій темі зіграли велику роль три історичні постаті Польщі – женихи Руксандри князь Дмитро Вишневецький, Петро Потоцький та Марцін Калиновський, а також через це весілля під Батогом загинуло 20 000 польських воїнів разом Калиновським та його сином.

Про польські варіанти цього весілля дізнаємося з праці видатного професора полоніста Йона Петріке „Confluențe culturale româno-polone”, в розділі „Nunta cu bocete” («Весілля з голосінням»), з яким ми погоджуємося, що починаючи від Гомера, тема викрадення чи боротьби за кохану жінку зробила блискучу кар'єру в світовій літературі.

Історія з великою щедрістю дала письменникам безліч сюжетів, хоча в багатьох випадках залишилась в протиріччі з літературними творами, в суперечці, пов'язаній з причинами та претекстами.

Гомерова Гелена відкрила ряд героїнь, які викликали пристрасті, потоплені в крові, а Руксандра, дочка молдавського господаря Васіле Лупу, мабуть, є найважливішою з-посеред них.

Домніца Руксандра, нехотячи цього, через складні політичні умови, стала причиною драматичних конфліктів, які в середині XVII-го століття потрясли ледь не всю Східну Європу.

Автор вищезгаданої праці представляє читачеві всіх трьох польських женихів, починаючи з Петра Потоцького, який прибув 1654 року на весілля старшої дочки Васіле Лупу, Марії, яка виходила заміж за Януша Радзивілла, одного з найбільших польських магнатів того часу.

Руксандрі тоді було п'ятнадцять років, але її краса глибоко вразила весільних гостей. Між тими, які прибули до Ясс, знаходився і посланник короля Владислава VI-го, Петро Потоцький, син Миколи Потоцького, який роком пізніше стане великим польським гетьманом. Вибір посланника здається не був випадковим. Петро Потоцький був родинною жениха, який намагався таким чином ввести його

до молдавського двору, надіючись на одруження Потоцького з сестрою своєї дружини. Таке одруження не стало б новиною в Потоцькому роді, бо польський посланник був внуком Стефана Потоцького та Марії Мовіле і родичався з Янушем Радзивіллем, якого перша жінка була ніхто інша, як Єкатерина, дочка Марії Мовіле (...).

Скоро після того появляється новий претендент на руку Руксандри: князь Дмитро Вишневецький. Це був внук Міхаля Корибута Вишневецького та Королевої Мовіле, і правнук Дмитра Вишневецького, претендента на трон Молдавії.

Третім польським кандидатом був Марцін Калиновський, старший віком, кількарізний вдівець, який був також одружений з Єкатериною Мовіле.¹

Хоча Васіле Лупу мав звідки вибирати собі зятя з-поміж польських шляхтичів, але йому здався найбільш підходящим для Руксандри син Семигородського князя Ракоці, кандидата на польський трон після смерті Владислава VI-го (1648 р.). Хоч сватання, ліпше сказати переговори, пройшли успішно, Васіле Лупу після смерті старого князя Ракоці, розриває договір з його сином Сигізмундом, який не мав жодних шансів стати королем Польщі.

Весною 1648 року появляється новий кандидат, зовсім несподіваний – Тимофій Хмельницький, син козацького гетьмана.

В 1648 році Богдан Хмельницький підняв Україну для скасування рішення Союму 1638 року, яке позбавило козаків самоуправи і зробило з них кріпаків на маєтках польських шляхтичів. Перемоги, які отримали повстанці під Корсунем та Зборовим, знайшли сильний відгук серед польських та молдавських селян. Страх перед повстанням примусив Васіле Лупу зміцнити зв'язки з Польщею. З іншого боку, вирвати Молдавію з-під впливу Польщі стало головною метою для продовження боротьби українського народу, тому Богдан Хмельницький планував не тільки відірвати Молдавію від Польщі, а й притягнути її на свій бік одруженням Тиміша з Руксандрою.²

Натиск Богдана Хмельницького та м'яка вдача Яна Казимира, брата і наслідника Владислава IV-го, спонукали молдавського господаря прийняти тактику зволікання. Спочатку він намагався забезпечитись підтримкою з боку польської аристократії, викупивши гетьманів Потоцького та Калиновського з татарської неволі, в яку ті потрапили в битві під Корсунем, опісля пробує отримати право на польське громадянство. Хоч Соєм 1850 року долучає його зі всією сім'єю до польської шляхти, король не дозволяє гетьману Потоцькому допомогти Васіле Лупу, вважаючи конфлікт з Богданом Хмельницьким особистою справою молдавського господаря.

Заспокоєні тим, що польський король не втручається в цю справу, козаки, разом з татарами входять в Молдавію, змушуючи Васіле Лупу погодитись на шлюб його дочки з сином гетьмана України, шлюб, на який погодилась навіть і Османська Порта, і таким чином молдавський господар вступає у союз з українськими повстанцями.

Весілля мало відбутися наприкінці 1650 року. Після того як козаки з татарами покидають Молдавію, Васіле Лупу відправляє Руксандру до Литви, де жила його старша дочка Марія, а сам домагається від Порти скасування отриманого наказу і погодження на шлюб його дочки з Петром Потоцьким. Великий Візир Ахмед, якого ще називали й «Ангелом» через його красу, насправді, відмінив наказ Порти, але велів Васіле Лупу відправити свою дочку до Істамбулу в знак того, що він є вірним Порті. В будь-якому разі, в 1651 році Руксандра знаходилася в Істамбулі, звідки повернулася після падіння Ахмета.³

Богдан Хмельницький хоче вирішити раз і назавжди справу з Васіле Лупу. Збирає козацьке військо і рушає до Ясс. Прохання про допомогу, які молдавський господар висилає польському королеві Яну Казимиру, залишаються безрезультатними. Тоді він звертається до Калиновського, який після смерті Потоцького став великим гетьманом, і той, будучи у великій ворожнечі з гетьманом України, збирає польську шляхту, яку переконає, що врятування Руксандри від шлюбу з Тимішем Хмельницьким стала проблемою польського гонору.

Не розбираючись у військовому мистецтві, а також з менш чисельним військом, Калиновський

пробує під Батогом зупинити Тиміша, але той разом з татарами перемагає польське військо, залишаючи на полі бою 20 000 мертвих польських воїнів, поміж якими і трупи Калиновського та його сина.

Васіле Лупу далі не міг протистояти козацькому гетьманові, і через три місяці, 30 серпня 1652 року Тиміш у супроводі 3000 вершників в Яссах одружується з Руксандрою, після чого повертається разом з нею до Чигирину.

Повстання молдавських бояр, очолене Георгієм Стефаном, яке відбулося завдяки підтримці Матяе Басараба і князя Семигороду Ракоці, віддаляє Васіле Лупу з молдавського трону. Прибувши на допомогу своєму тестю, Тиміш проганяє Георгія Стефана, але, переможений Матеем Басарабом, закривається в Сучавському замку, де 18 вересня 1653 року у 21-річному віці помирає, поранений снарядом.

Руксандра, залишившись вдовою, не покидає Україну, тільки після смерті Юрія Хмельницького, Тимішевого брата, 1685 року вона переїжджає в Нямц. Роком пізніше під час походів Яна Собеського її обкрадають і вбивають. «Зарубали тоді ляхи домну Руксандру, дочку Васіле Лупу, в замку Нямц», – пише Йон Некулче, нотуючи трагічний кінець Домніци, про красу якої складали легенди.⁴

(Далі буде.)

1 Ion Petrică, *Confluențe culturale româno-polone*, Editura Minerva, București, 1976, p. 297.

2 Там само, с. 298.

3 Там само, с. 299.

4 Там само, с. 300.

Юрій ПАВЛИШ**Із циклу****«ПОПІЛ І РОЗМАЙ»**

* * *

Пригадую, немов зі сну,
Роки свої дитячі.
Спокійно з ними я засну,
Коли неспокій плаче.

Пригадую і постולי
Й дні на безхліб'я хворі.
Як важко ними простелив
Я нинішню просторість.

* * *

Не нарікаю я уже
На лютості минулі,
Хоча ніщо не байдуже.
Байдужість проминула.

Я знаю, що життя не гра
Із цуркою на полі.
Снується завтрішня пора
На волосинці долі.

* * *

Не нарікаю на пору,
В котрій на мене рили.
Я навіть витримав бору,
Що не зірвала крила.

Я все летів, я все лечу
Й летітиму у далі
Щоб берегти свою свічу,
Її проміння вдалі.

* * *

В надії пам'ятноживий
Стартує час щоднини.
Все, від дитинства, у крові,
Все оновляю плини.

Учора, нині, завтра, все
Братаєся зі мною
І все несе, і все несе
Життя нового крої.

* * *

Я скрізь говорю з усіма,
Не важко, що зі мною.
Душа вичерпує сама
Хто з чесністю, хто з грою.

Та час, лишаючи знаки,
Снує нові розвої,
А ми дочислюєм роки
В спокої й неспокої.

* * *

Про кого скрізь міжлюдна вість,
Бажаємо впізнати,
Хай вперше тільки зовнішність
Й словесні аромати.

Мал. Василя Соколюка

Та вже коли, чи так, чи сяк
Уходимо в його ласку,
Схвильовані ми бачим, як
Незвично губить маску.

* * *

У наших часі скорості, –
Подеколи аж лячно, –
Ми звикли до зовнішності,
Реальність малозвучна.

Але реальність у житті
Уміє і боліти.
Тоді на життєвій путі
Ми справді божі діти.

* * *

Ще не існують писані
Закони оборони.
Вони в інстинкті стиснені,
Мов жарти і жаргони.

Бо, якщо лихом хтось гребе,
То і одноосібно
Обороняємо себе
Частіше, як потрібно.

* * *

Знімаємося всяко в вись,
Бо й дії мов гімнасти,
Не думаючи, що колись
Можливо і упасти.

Тож як знімають нас круті
Спіралі й навіть оди,
Готуймо вчасно у житті,
Щоб сходити, і сходи.

Михайло ВОЛОЩУК**Негостинський явір**

На подвір'ї біля батьківської хати
Гарний явір піднімався, процвітав,
Доглядала його в тиші рідна мати,
Щоби жодної біди він не зазнав.

Поливала його свіжою водою,
Щоби ріс на радість в рідному селі,
Обвивала його щоби він зимою
Пережив холодні звичаї її...

Він під захистом міцним моєї мами
З мужністю всю лють зими зустрів,
Він боровся із зав'язями й снігами,
Вистояв під лютим натиском вітрів.

Хоч вони його хотіли підпалити,
Щоб згорів на попіл, щоби не буяв,
Вороги його бажали зупинити,
Щоб красою він дівчат не дивував.

Лиш через роки, прожиті біля хати,
Як уже загроза люта перейшла
Я узнав біля хреста моєї мати,
Що той явір негостинський – це був я.

**Я так люблю осінь,
як Господь людину**

Я так люблю осінь, як Господь людину
Як те, що не має початку й кінця,
Люблю так, як люблю усю Негостину,
Її кольори та її чудеса...

Біжу я до проліску, де все жовтіє,
Біжу, щоб зустрітись із нею в садах
Вона для моєї душі яскравіє,
Красу її бачу щоночі і в снах.

Я сяйво її в поцілунках малюю,
Щоб жила навіки і на полотні,
Я спів її листя із радості чую
Розквітне він вічно у моїй душі.

Щороку вона все забарвлює золотом,
Сріблить мої скроні всім дивом своїм,
І навіть той ясен, що виріс під плотом,
Стає, як вино в Божім Храмі святим.

Я все замічаю і серцем, й душею,
Усе те, що діє осіння пора,
Тому хочу бути я другом із нею,
Щоб дружба між нами не мала кінця.

Вона мої вірші барвисто фарбує,
І барви ті можна лиш в небі знайти,
Вона в них завжди, наче рідна, домує,
Під їхню ходу стелить злотні листки.

Тому я в осінній порі щасливію,
Ще й чуюсь безсмертним, як промінь в красі,
Тому я у кожному поступі мрію
Писати про осінь найкращі вірші.

Сказала ти

Сказала ти мені одного дня:
Від нині більш не матимем здибання,
І не найдіймося на спільне майбуття,
Ані на розквіт нашого кохання.

Все перейшло, все зникло, наче в млі,
Те що було, уже не може бути,
Ми будем жити як приятелі
Стараймося від сьогодні все забути.

Після цих слів, тоді сказав і я:
Хай буде так, як ти сказала, мила,
І мов по серцю борона пройшла,
І злоба чорна в нього ніж встромила.

Але одна із молодих дівчат
Як про те все, що сталося, узнала,
Прийшла, немов зоря Різдвяних Свят,
І серцем своїм, моє лікувала.

Так обходилась ніжно й любо з ним.
Що ті старання ще мені й не снились,
І вмить наші серця коханням тим
Заповнились і воєдино злились.

Штрихи • Штрихи • Штрихи • Штрихи • Штрихи

Михайло МИХАЙЛЮК

ВОНА БУЛА, ВОНА Є,
ВОНА БУДЕ...

Вчений муж, поважний університетський професор української словесності, який знається на літературі, признається, що закохався у Ванду – героїню моїх романів «Не вір крику нічного птаха» і «Міст без поруччя». Тому хоче знати, чи вона образ вимріяної коханої, себто плід письменницької уяви, а чи насправді існувала у роки моєї молодості, бо ясно, що романи у значній мірі автобіографічні. А якщо Ванда існувала, то де вона зараз?

Існувала, пане професоре, існувала. Але зараз вона бабуся з паличкою, адже їй минуло сімдесят. І було між нами велике кохання, може, навіть більше від того, що його описано у романах, була велика пристрась.

Та пан професор хоче знати більше про жінку з польським ім'ям – чи справжнє воно? Ні, вигадане, хоч і реальне близьке до польського, і в нас воно рідкісне. Таке ім'я носить польська шляхтянка, кохана Тудора Шоймару з роману «Рід Шоймарів» Михайла Садов'яну, так звалася одна румунська поетеса міжвоєнного періоду.

Про нашу любов я міг би відповісти словами Володимира Сосюри:

«Так ніхто не кохав. Через тисячі літ / Лиш приходять подібне кохання / В день такий розцвітає весна на землі / І земля убирається зрання». Або ще краще рядками з народної співанки: «Як ми си любили, / Сухі дуби цвили. / Як ми розійшлися, / Зелені зів'ели».

У пана професора зацікавленість подвійна: звичайна людська, як у кожного чоловіка, який мав свою велику любов чи любові, та водночас і суто літературне, бо, каже, нечасто жіночі образи вдаються письменникам такими звабними і вірогідними, такими земними і водночас езотеричними.

В якусь мить у мене спалахнуло бажання розповісти співбесіднику все: як у студентські роки, коли їй було тільки вісімнадцять, а мені двадцять, ми зійшлися і «согрішили» проти міщанської моралі, як через якийсь рік чи два розійшлися, мабуть, через мою недовірливість і ревнивість, бо вона, як жінка, відразу розквітла, на неї почали задивлятися хлопці з факультету і чоловіки на вулиці, і я жив у постійному

страху, що вона почне мені зраджувати, як я мучився переконати себе, що можу жити і без неї, але скоро каюся і ми знову сходилися, і тоді кохалися якимось розпачливо, наче приречені, для яких не існувало завтрашнього дня. Не пам'ятаю, чи це відображено і в романах, в яких персонажі діють за іншою логікою, часто не піддаючись волі автора. (Хіба Пушкін, пишучи свій роман у віршах «Євгеній Онегін», не вигукнув: «Уявіть собі, Татьяна вискочила заміж! Такого я не сподівався від неї!»).

Але щось ледь вловиме і туманне стримувало мене повністю відкрити перед співбесідником душу, бо це уявлялось мені майже зрадою найдорожчих спогадів («О, спогаде, коштовний камню мій» – каже поет).

Напевне стримувало мене і те, що мусив би пояснити причину, через яку ми не одружилися. Річ у тому, що ця причина неясна досі і мені самому. Дивина це, чистісінька правда. Кожен пішов своєю дорогою, і, дивовижно, ці дороги нераз схрещувалися, та на жодному з тих перехресть ми не зуміли знайти пристанище тільки для нас обох – завжди щось стояло на заваді навіть і тоді, коли, після невдалих одружень, обоє були вільні...

Так, пане професоре, ми зустрічаємось і тепер, хоча відтоді, коли «сухі дуби цвили», минуло понад півстоліття. Бо вона для мене була, є і буде єдиною великою любов'ю, хоч мій зодіакальний знак терези, а ті, що народжені під цим знаком, не однолюбні...

SCRIPTA MANENT

Один мій приятель, котрий не забув, що першого жовтня мені виповниться сімдесят п'ять, задумав щось написати про такий «славний ювілей», а оскільки він людина скрупульозна, то взявся перегортати мої твори, щоби освіжити враження. І так, на полицях своєї багатой бібліотеки натрапив на мій другий роман «Міст без поруччя», який появилася понад чверть століття тому (1988), та він не прочитав його свого часу і вважає, що має провину за собою...

Заспокоюю зніяковілого приятеля, кажу, що і я не прочитав усі твори побратимів по перу, хоча вважаюся літературним критиком. Цитую вислів мудрих латинців «скріпта манент» – «написане залишається», а вони, котрі дали людству безсмертні твори, слів на вітер не кидали. Отже, прочитати щось ніколи не пізно.

Штрихи • Штрихи • Штрихи • Штрихи • Штрихи

А ще кажу, прозоро натякуючи на те, що до мого «ювілею» цокнемося чаркою, що іноді книга, як старе вино – чим довше зберігається, тим кращають її «смакові» якості. А він, підхопивши ідею, додає, що це залежить від того, чи те вино було витиснуте з грон спілого винограду, а чи з недостиглого; а книжка чи з добрих слів та непідроблених почуттів, які просилися на папір, чи, може, з міметичних.

Хоча балакали ми по телефону, розмова затяглася, бо, як сказав Франко: «Якби ти знав, як багато важить слово!» і «Життя коротке, та безмежна штука / І незглибиме творче ремесло», яке «Всю душу мрії твої ввіссало. / Всі сили забира і ще говорить: Мало!»

Франка ми не цитували, але обидва знаємо вагу слова, мабуть, тому мій приятель досить скупко обізвався про мій роман, прочитаний аж через зверх чверті сторіччя...

ПОЕЗІЯ І ГРОШІ

Несумісні поняття. Бо хіба поезію можна оцінювати за такою меркантильною міркою? Це з ідеального кута зору. Бо з матеріального, якщо поезія надрукована між двома обкладинками, у книжці, то ця книжка коштує гроші.

А в Україні, за рівнем заробітків, книги дорогі, і не кожен може дозволити собі купити, приміром, із серії «Розстріляне Відродження», «Шістдесятники», які видає «Смолоскип», вибрані твори Свідзінського, Вінграновського чи Антонича, бо кожний том коштує, у перерахунку гривень на валюту, кілька доларів (три, чотири, п'ять, шість...)

Це дешевше, ніж у Румунії, де книги у такому розкішному оформленні набагато дорожчі, однак для порівняння слід користуватися рівнем заробітної плати. В Україні, яка переживає нелегкі часи, вона значно нижча.

Серпень. Чернівці. Заходжу з професором Володимиром Антофійчуком до книгарні. Тихо там, як у церкві. Тільки одна іноземна туристка купує якісь сувеніри.

А полиці набиті книгами української та зарубіжної літератури. Виявляється, в Україні видавнича продукція напрочуд багата, але збувається вона мляво. Для звичайного любителя літератури книги задорогі. Виняток становлять хіба романи Марії Матіос, які витримують численні видання.

Вибираю «Солодку Дарусю» і «Націю» Марії Матіос, вибрані твори Миколи Вінграновського, Ігоря Богданіча Антонича і Володимира Свідзінського – коштують вони приблизно чотириста гривень чи десь двадцять доларів. Книгарка (не можу назвати продавщицею таку милу жінку, закохану в поезію) просить дозволу відксероксувати поезію Свідзінського, надруковану на четвертій обкладинці його вибраних творів. Вона, пояснює, дуже любить цей вірш, а я купив останній примірник. Коли їх було більше, вона не могла собі дозволити придбати.

Розчулила мене книгарка, а вірш Свідзінського справді гарний, тому подаю його в кінці моїх «штрихів».

У завулку вузькому
Тонко мліє туман;
Тінь високого дому
Полонила майдан.

Наближає смеркання,
Мовкне вітер-казкар...
Холодок зов'явання
Обіймає бульвар.

Сяє захід святочний,
Мов цвіте оболонь;
У кав'ярні молочний
Розпустився вогонь.

Нижнім полум'ям канна
Серед скверу горить.
Мить життя незказанна
Невідчутно летить.

МАЙСТРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ

СТАНІСЛАВ БОНДАРЕНКО -
СИН В'ЯЗНЯ ТРЬОХ КОНЦТАБОРІВ

«Він дивний чоловік – у поезії й у журналістиці. Навіть у такому, здавалось би, штучному, заданому жанрі, як паліндром, йому вдається передати глибокі почуття».

Ліна Костенко

Письменник і журналіст, заступник головного редактора газети «Літературна Україна», Станіслав Бондаренко народився в 1954 році на Дніпропетровщині в сім'ї вчителів. Батько був в'язнем трьох концтаборів, зокрема Бухенвальду, що загострило інтерес поета до історії.

Вірші Станіслава Бондаренко почав писати ще навчаючись у знаменитій школі в Києві на Печерську – єдиному тоді в Україні спортінтернаті. Граючи за юнацьку збірну України з футболу, ставши найкращим бомбардиром на турнірі в Угорщині, сам ненавмисно перекрив собі шлях «надії вітчизняного футболу» – викрив аферу тренерів, які привласнили чималу суму державних коштів і навіть закордонні добоєві всієї команди. Вердикт «ми зробимо так, що ти ніде в Союзі не гратимеш», міг зламати будь-кого, але одночасно ця сумна обставина зміцнила загострене почуття справедливості, а велика література, поезія врятували від найгіршого.

Навчаючись на філфаку КДУ, Станіслав наприкінці 1970-х створив (разом з однокурсниками, нині відомими журналістами В. Анісімовим, В. Поліщуком та ін.) самвидавський журнал «Гарумистические записки», популярний в київських ВНЗ аж до його розгрому КДБ.

Після цього шлях до видання книг був перекритий – до часу «перебудови»: спершу з'явилися твори Станіслава для дітей – більш ніж 100-тисячними накладками у видавництві «Веселка» вийшли «Струмок» (1989) і «Чайка Нескучайка» (1992), а потім появились збірки віршів «Я сам из дат печали», «Бенкет під час Кучми», «Євангеліє від тюрми», «Нова Енеїда, або Дер-жа-вю», книги вибраного «СНГеній».

А ще Бондаренко – автор двох перших у світі романів-паліндромів, за один з яких – «Ніша Волошина» (перша публікація в альманасі «Севастополь») – він одержав міжнародну Волошинську премію. Також він є автором понад тисячі статей, інтерв'ю з літературними класиками й світовими політиками, нині живими і тими, що пішли за вічну межу... (у роки постперебудовного розгулу бандократії завдяки журналістським розслідуванням Станіслава, які публікувалися в газеті «Независимость» вийшли з СІЗО і в'язниць 19 незаконно арештованих, безневинних людей).

У 2008 році вийшов прозаїчний роман Станіслава Бондаренка – «От я вся – я свято, або Віхола лохів» (прочитайте назву з кінця), у якому перед очима політзека Григорія (Гріга), котрий повернувся з Коліми, розгортається не дуже принадна історія сучасної України, аж до Помаранчевої революції, і нечувана любовно-кримінальна колізія, що сталася на Байковому цвинтарі. Роман витримає два видання й увійшов до короткого списку книг року «БІ-БІ-СІ», а його автор став лауреатом «Коронації слова»

Загалом Станіслава Бондаренка знають як поета для дорослих, автора чуттєвої міської лірики, психологічної та філософської поем-кліпів, натовість серед його 22-х книжок майже десять – саме для дітей.

Пропонуємо читачам «Нашого голосу» уривок з пригодницької повісті для школярів усіх років «Кролики, ролики і Кондратюк» (Див. «Дитячі сторінки» – 36 с.).

Підготував Михайло Гафія Трайста

МОТИВ ПОДОРОЖІ -
ВІД ДАВНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ДО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

(Продовження з 17 с.)

Як можемо далі побачити, така рідкісна простота переслідуватиме героїв протягом усього роману, підкреслюючи їхню приналежність до тієї часової системи, в яку вони повертаються. Ще однією деталлю, що засвідчує майже нерозривний зв'язок героїв роману з минулим, неадекватність часової дійсності, – це музика, яку вони слухають в машині, – джазмен Чарлі Паркер, який створює їдку атмосферу радянської минувшості.

Андрієві Омельницькому подорожні дечим нагадують двох смертельно хворих кіногероїв славнозвісного німецького фільму «Достукатись до неба», що з упертою сміливістю вирушають у дорогу з метою побачити море, натомість Гера (так друзі називають Германа) ще чітко не усвідомлює, що він хоче побачити, герої не знають, що вони їдуть для того, щоб побачити себе, відчуті своє дотеперішнє. «Куди ми хоч їдемо? – Додому, – відповів я. – Довіря мені»¹².

Ще з перших сторінок роману з'являється мотив дороги, подорожі, мандрів, що символізує векторний рух, пошук чогось або когось. Саме через мотив мандрів актуалізується проблема пошуку себе: кожен герой намагається віднайти свій життєвий шлях. Метою проходження таких шляхових відрізків є питання самоідентичності, самооновлення.

Дуже цікавим є аналіз подорожі, якого робить Омельницький, хоча, як сам признається «не відкрив Америки», кажучи, що будь-який шлях рано чи пізно має закінчитись.

«Шлях не підвладний вічності, адже існують певні точки А і Б, які виступають його своєрідним обрамленням. Ось такою вихідною точкою А і є незрозуміле, раптове зникнення брата, що «звалив в Амстердам», зникнення заради виникнення. Гера спочатку намагається відшукати брата, телефонує йому, але той і не думає відповідати. Саме тут і з'являється так званий образ Відсутнього. Хто він такий? Ким був до цього? Врешті-решт, куди він зник? На ці, здавалось б доволі прості запитання, С. Жадан відповіді не дає. Та і не потрібно. Той Відсутній не є героєм роману, його лише можна вважати другою стороною медалі, Відсутній (брат-утікач) і

Присутній (Герман) – це два протилежно спрямовані полюси головного героя, де одне зумовлює появу іншого. Отже, можемо сміло стверджувати, що ніякого брата і не існує. Це такий собі символ втрати пам'яті, прострово-часової розмитості, що виштовхує головного героя на дорогу до того «граду обітованого»¹³.

На довгому і небезпечному, шляху, герой зустрічає «дорожні знаки» до Ворошиловграду. Саме ця «семіотика дороги» покликана допомогти героєві дістатись тієї «примарної точки Б». Ідучи широкою дорогою, на якій не завжди знаєш, що на тебе чекає за поворотом, Герман змушений розкодувати ті всі знаки, читати їхню сутність, «він виступає своєрідним дешифратором власної пам'яті»¹⁴. Герман постійно говорить про те, що їде додому, тобто за логікою місце уже йому знайоме. Його мандрівка є не чим іншим, як поверненням у минуле, зануренням у туман власних спогадів.

1 Сергій Жадан, *op. cit.*

2 *Ibidem.*

3 *Arud*, Даниліна Олена Володимирівна, *Екзистенційні виміри роману Сергія Жадана «Депеш Мод»*, http://www.rusnauka.com/7_NMIV_2010/Philologia/59264.doc.htm, (консультовано 23.04.2015).

4 *Там само.*

5 Сергій Жадан, *Депеш Мод*. – Харків: Фоліо, 2008., с. 6.

6 *Там само*, с. 82, 91.

7 Даниліна Олена Володимирівна, *op. cit.*

8 Сергій Жадан, *op. cit.*, с. 223.

9 Даниліна Олена Володимирівна, *op. cit.*

10 Андрій Омельницький, *Ворошиловград як «осміє пам'яті»*, <http://zoilovisliozy.sumno.com/literature-review/voroshylvograd-yak-ostriv-pamyati-s-zhadan-voroshyl/>, (консультовано 28.04.2015).

11 *Idem*, *Ворошиловград* <http://www.litmir.info/br/?b=202064&p=3>, (консультовано 30.04.2015).

12 Андрій Омельницький, *op. cit.*

13 *Ibidem.*

14 *Ibidem.*

Корнелій ІРОД

СПОГАДИ З ДАВНІХ ДОРІГ (IV)

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 254)

Покинули ми кабінет першого секретаря розчаровані його ставленням до нас, а тому мовчали. При виході зустрів нас швейцар:

– Товаришу... – звернувся він до мене плаксивим голосом.

– Що таке?

– Якщо будете скаржитись, мене виженуть з роботи... А в мене діти... – склав він руки, наче до молитви.

– Я? За що скаржитися на вас?

– Знаю. Я помилив. Коли ви прийшли, я повинен був попросити: товаришу, покажіть посвідку.

– А що таке? – поцікавився Алексію.

– Коли прийшли вони, – став пояснювати швейцар, – я не попросив у них посвідки, як гласить регламент, а до того ще збрехав, що нема товариша першого в комітеті...

– А я ж вам казав, що повинен прийти товариш з Бухаресту.

– То правда, що казали-сте, але...

– І чому ви не повірили, що якраз я той бухарестський товариш?

– Бо занадто молодий... – засоромлено подивився швейцар на мене.

Ми з Алексію весело засміялися і по дорозі ще якийсь час покепували з переляканого швейцара. Я ще раз поздоровив Алексію з новою посадою і перед тим, ніж дійти до повітового комітету культури і мистецтва, ми зайшли в агентство ТАРОМ⁴, де пощастило купити квиток на післяобідній літак до Тиргу Мурешу.

– Знаєте, – запрошує мене новий голова клузької культури, – з цієї нагоди колеги приготували стаканчик горілки і якусь закуску. Буду дуже радий, якщо побудете з нами годину-дві. До літака.

Не мало жодного смислу ще залишатися в Клужі, а в Тиргу Муреші матиму немало роботи, між іншим, бачити генеральну репетицію народного ансамблю пісні і танцю перед двомісячними гастролями в Сполучених Штатах і Канаді. Уже другий рік відчувалася певна «відлига» щодо закордонних поїздок (головно, на Захід), а щасливцями були насамперед

члени різних фольклорних ансамблів, котрих вважали справжніми «культурними послами» Соціалістичної Румунії. Тиждень тому був я в Орадії бачити гурток народних танцюристів, які готувались їхати в Голандію на кілька спектаклів.

В повітовому комітеті клузької культури пробув я дві години. Такі «робочі заботи» організували здебільшого урядовці у своїх конторах з нагоди чийогось дня народження, виходу колеги на заслужену пенсію або переходу когось на вищу посаду, як ось Алексію. Їли-пили, жартували, а веселий настрій охопив усіх, з чого я зрозумів, що культпрацівники схвально прийняли свого нового керівника. Через два роки появиться славнозвісний Закон 400, який заборонить «товариські заботи» (соціалістична мораль не дозволяє вживати алкогольні напитки на роботі, де розказуються ще й різні сороміцькі жарти і навіть політичні...)

Я вже збирався рушати до аеропорту, коли з Тиргу Мурешу подзвонив тамтешній голова культури Молдован, щоб повідомити, що зарезервував для мене в готелі «Трансільванія» номер, а саме п'ятий, і разом вибачається, що не зможе зустріти мене в аеропорті – померла його бабуся й він їде в рідне село; зустріне мене віце-президент і... Я висловив йому співчуття через втрату дорогої людини, подякував за турботу і сказав, що з аеропорту візьму таксі.

В готелі, поспіхом збираючи свої речі, я випадково глипнув у дзеркало й переконався, що швейцар повітового комітету компартії таки мав рацію: виглядав я справді дуже молодим, хоч уже сповнив 31 рік. Що робити? Як «постаріти»? Може, запустити вус? Спробую. Запустив і носив його майже два роки, а потім запустив собі і бороду й бородатим зостався по сьогоднішній день, крім отих двох поїздок – в Радянський Союз та в Демократичну Німеччину, – про які я вже розказував.

Політ до Тиргу Мурешу тривав лише півгодини і ще через стільки ж часу доїхав я до готелю «Трансільванія». Заходжу в центральний хол:

– Добрий день! – кажу я молодому готельнику, що сидів за показним інформаційним бюро.

– Нема кімната, – відповідає він з мадярським акцентом.

– А я сказав: добрий день!

– Добрий, але кімната нема, – повторив той твердо.

– Для мене є... – усміхаюся і, оскільки бачу, що він дивується, пояснюю: – Для мене зарезерували номер 5.

– Йой, Іштенем⁵, то ви? Мінтенаш⁶ даю ключ. Гарний співак – у кімната 9...

– Що кажете?

– Файний співак спить у номер 9.

– Співак? Котра співак? Ви, певне, плутаєте, приймаєте мене за іншого. Дайте, будь ласка, ключ.

Готельник простягнув мені ключ, але не попускає свого:

– Співак красивий... – сміється по-хитрунськи.

– Пардон у мене.

Я взяв ключ, а по дорозі в номер думаю: чого він вчепився? Цей дивак звихнувся, чи що? У Тиргу Муреші я не знаю ніякої співакки. Він, певне, взяв мене за іншого. В той момент мене цікавило одне: переодягнутися й, відпочивши якусь годину, пройтися трохи містом і повечеряти десь, мабуть, таки в ресторані цього готелю. А що той маляр верзе про «файний співак»? Та Бог з ним.

Не гадаю, що минуло більше, ніж чверть години, відколи я в номері, і чую – хтось стукає.

– Заходьте! – кажу незадоволено, піднімаюся і сідаю край ліжка.

Прочинилися несміливо двері і з'явилася «небачена ще красуня», як каже мій сусід, коли хвалиться новою «зачіпкою». Це, мабуть, «гарний співак», – припустив я.

– Добрий день! Можна? Пробачте. Невже я вас турбую? – ніжним залпом проторохтіла вона.

– Заходьте... – повторюю. – Я вас слухаю.

Дама – вродлива, що правда, то не гріх – у хатньому, але елегантному одязі; ще з порога від неї дихнуло дорогим парфумом.

– Пробачте, я вас, напевне, турбую, але...

– Ні. Але якби я знав заздалегідь про ваш візит, не мали ви застати мене в піжамах... Сідайте, – вказую їй фотель. – Слухаю.

– То нічого, – каже красуня сідаючи. – Я теж не в урочистому вбранні, – помовчала трохи, опустила очі, пом'яла в руках пахучу хусточку, відтак додала: – Я

до вас з дуже важливим проханням... – усміхнулася з м'якого крісла і – так мені здалося – навіть ледь моргнула.

– Подождіть. Скажіть спершу, хто ви і як дійшли саме до мене?

Я говорив, але в той же час безлично «змірював та зважував» несподівану гостю – здавалося, мені пощастило: буде нагода набагато приємніше проводити час у Тиргу Муреші, ніж було передбачено. Мабуть, її прохання – ніяке не прохання, а простий і нехитрий привід. Вродливий дівчині, певне, двадцять з чимось років, найбільше двадцять п'ять. Вона продовжувала дивитись на мене якимось дивно: і весело, й разом сумовито, усміхалися лише її великі чорні очі. І усміхалися багатообіцяюче, чи мені тільки так здалося?..

– Я – Віоріка Бежан. Працюю в Орадії в домі культури...

– А... – думав я, що вгадав. – І ви незадоволена й засмучена, що не поїхали разом з колегами в Голандію...

– Ні. То поїхав фольклорний гурток. Я – співакка естрадної музики.

– Ну, і?

– Хочу перейти працювати в Тиргу Муреші...

– І бажаєте, щоб я замовив хороше слівце в Повітовому комітеті культури Муреш, так?

– Ні, бо вже не в домі культури хочу працювати. Обіцяли найняти мене таки в ресторані готелю «Трансільванія»; я навіть уже почала співати у них, але...

– І що? – дивуюся трохи незадоволений, що мої припущення не попали в ціль.

Починаю уважніше прислухатися до слів гарної співакки, не розуміючи причому тут я. Але до кінця спробую довідатися. Поки що зрозумів одне: ми – сусіди, а увечері спускаюся в ресторан послухати, який голосок має «гарний співак», чи теж чудовий, як і вона?

– І що? – повторюю я.

– Тут приймають мене, але з Орадії не хочуть пустити. А я зрозуміла, що ви можете допомогти мені в цій справі. Буду вам дуже вдячна... – усміхається люб'язно.

Ага, значить це привело її в мій номер.

(Продовження на 29 стор.)

Теодор ЦУРЕНКО

ОЧАРОВАНА УСМІШКА

(Уривок з роману)

(Продовження з № 254)

Священик – істинний пастир душ повних віри, відразу зрозумів, що новоприбулі знають добре порядок вечерні і чекають з благоговінням від Господа доброзичливості і допомоги. Наприкінці служби підійшов до старого довговолосого, посивілого Арсенія – бо ж і він пастир, і запитав його, хто вони такі, звідки і куди йдуть. Старий Рендюк поклонився священикові, поцілував його правицю і коротенько розказав їхню історію.

Священик швидко вловив суть моменту і запросив їх до парафіяльного дому, де вгостив їх скромною, але смачною, християнською вітальною вечерею. Слово-за-словом – розговорились, і священик дізнався все про новоприбулих мандрівників й запропонував їм залишитися при церковнім господарстві, де знайдеться робота для всіх, мужчин і жінок, незалежно від їхньої професії та віку.

Надворі стояв теплий кінець весни, коли один робочий день годує цілий рік, як любив у весняну пору повторювати для молодих дід Арсеній. Священик запропонував найстаршим, щоб приєдналися до працюючих місцевих жителів, до другого сапання цукрових буряків, які росли повсюди на родючих, але занадто зарослих бур'яном полях. А підліткам, щоб доглядали, хто численних та галасливих гусей, які по дорозі до озера своїми жовтими дзьобами, мов серпами, жнуть городи господарів, хто стадо жвавих ягнят, а ще хто кілька священикових дійних корів.

Під мудрим наглядом діда Арсенія вони прийняли пропозицію, і так знайшли свою другу батьківщину, яка впродовж багатьох років стала для Рендюків солодкою коліскою тихомирного життя з великою вірою в Господа.

З часом, за порадою священика і з допомогою парафіян, Рендюки, будучи сильно віруючими, працюючими і мудрими, побудували собі простору хату, бо їх було не мало: скільки давав Господь – стільки їх родилося на світ. І тільки десь колись люта хвороба кінчила життя котрійсь невинній дитині – а решта росли здоровими, в назначений час женилися, у свою чергу приводили дітей на світ, виховували

їх, допомагали їм будувати хати, і тільки після того думали про вічність.

Через кілька років найстарші жили в своїх хатах, а дід Арсеній зістався жити разом зі своєю меншою дочкою, від якої вже діждався трьох внуків, один від іншого розумніший і красивіший.

З перших днів, коли прибули до Теофіополя, старий Арсеній любив вечорами посидіти з внуками на березі озера, розказуючи їм казок та різних трафунків, прожитих та пережитих ним. Хлопці слухали його з відкритими ротами і широко розплющеними очима, головню коли дідусь розповідав їм про війни.

Дідусь Арсеній стежив за ними, коли купалися в озері, вчив їх плавати, – думав, як людина, яка пережила різне в житті, знав що їм знагодиться вміння плавати. Мав гадку, щоб не дай Бог, котрийсь з них не потонув і не пішов на глибоке і холодне дно озера. Потім, коли заходило сонце, вони всі любили сидіти на зеленій і соковитій траві озера, дивлячись спокійно на водяний танець. Це був справжній спектакль. Сотні і сотні риб, великих і малих, підскакували з води, полюючи на комарів і мошку, які спішили класти свої яйця на нагрітій сонцем поверхні води.

Дивлячись на живу чарівну картину, дідусеві Арсенієві спало на думку: чому б не відновити рибальські снасті, якими користувався весь час, коли жив на березі Дністра, а саме квадратну сітку-павука довжиною в чотири лікті з глибоким міхом, прикріплену до чотирьох жовтих гнучких вербових прутів, зв'язаних посередині і прикріплених до довгого й злегка роздвоєного на тоншому кінці теж гнучкого вербового держака. Старий мав право здійснити свою думку, тим паче, що не раз бачив, як місцеві люди ловили рибу воронкоподібними кошиками, виплетеними з червоної або жовтої лози, які, добре оброблені, не тріскали при першій коливанні хвиль.

Але дід Арсеній, не маючи власного човна, якого залишив на березі Дністра, бо не міг помістити на віз, коли назавжди покидали маєток Корецького, – не міг користуватися такими кошиками хоча і вмів ще здавна, коли ловив рибу у водах Дністра.

Після двох тижнів нелегкої праці з човником, намотаним тоненько випряденою льоновою ниткою, виплів так, як навчився від своїх дідів-прадідів – з маленькими очками на денці міха, а з більшими по

всіх чотирьох краях, що дозволяло витягати швидко сітку з води і не дозволяло рибі тікати.

Найважче було знайти вербові пруті та довгий і прямий держак, оскільки в місяці серпні по дереву циркулюють соки, які роблять його крихким. Та літо літом. Перед тим, як почати плести сітку-павука, старий Арсеній зі своїми трьома внуками пішли в луг, де вибрали чотири вербові пруті та довгий і прямий держак, злегка роздвоєний на тоншому кінці, якраз добрий для нової рибальської снасті. Миттю почистили їх від кори, яка видаляється дуже легко, і принесли їх додому та поставили під стріху, щоб чимшвидше висохли.

Поки виплів Арсеній сітку, вербові пруті та держак висохли добре. Коли скінчив зі всім, прикріпив товстою ниткою по краях сітку і прив'язав її по кутах до прутів, після чого вирушив разом із внуками на риболовлю.

Велика то була радість і здивування, коли вперше витягли сітку і побачили, як в плетену міху билися два срібні коропа і колючий окунь. Найбільш раділи внуки, які швиденько наповнили маленьке дерев'яне відерце з ручкою, якого взяли з дому спеціально для цього. Вони наперегони ловили слизькі рибини, які вже билися на зеленій травці, а потім з великою радістю дивилися на них, як плавають у зеленкуватій воді, яку зачерпнули з озера. Поки стемніло дід Арсеній наловив стільки риби, що хлопці були змушені відлити половину води з відерця, щоб наповнити його свіжими наловленими рибинами.

Дуже зраділа і його дочка Вероніка, яка звикла готувати свіжу рибу ще відтоді, коли жили на березі Дністра. Через кілька вечорів дід Арсеній наловив ще більше риби і поніс її своїм одруженим дітям та рідні, яка прийшла разом з ним у ці благословенні Господом Богом краї і жила у своїх хатах.

Але найбільший сюрприз чекав на діда Арсенія з боку сусідів та рибалок, які дотоді користувалися тільки воронкоподібними кошиками, і деколи їм не вдавалось зловити нічого. Всі вони прийшли до старого рибалки, прибувшого з берега Дністра, благаючи його, щоб понавиплівав їм сіток-павуків, подібних до його, яка здавалась їм вдачною. Дід Арсеній погодився і до зими виплів всім бажаним рибальські снасті, пояснив, звідки нарубати прутів та держаків, бо верб було досить у лузі озера, і навчив, як прикріплювати їх до сіток-павуків.

(Далі буде).

З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА

СПОГАДИ З ДАВНІХ ДОРІГ (IV)

(Продовження з 27 с.)

– І звідки знаєте, що саме я зможу допомогти вам?
– Від вашого колишнього колеги студентських років Мірчі Браду, директора Орадського театру.

– Ви його знаєте?
– Так. Ми з пані Флорікою, його дружиною, колеги в домі культури, але вона в ансамблі фольклору і уже славна співачка...

– Я Мірчу, правда, зустрічав недавно в Орадії, але не пам'ятаю, щоб говорив я йому, що буду нині в Тиргу Муреші...

– Та... У нього погані відносини з головою Культури, який повинен підписати документи для мого переходу з Орадії сюди, і тому подумав попросити вас... – вдячно посміхнулася краля. – Він телефонував вам до Бухаресту, потім до Клужу, там і довідався, що ви тут...

– Ось воно як, – усміхнувся собі й я, мріючи про близьку винагороду. – Про Мірчу Браду знав я, що він драматург, а не детектив... Добре, панночко Віоріка. Подзвоню в Орадїю й попрошу тамтешнього президента, щоб відпустив вас.

– Ой, просто не знаю, як віддячитися вам... – устала з фотелю «файний співачка», а наступні її слова наче молотком стукнули по моїй голові й протверезили, мов холодний душ: – Дуже радий, почувши таке, буде мій наречений, актор Себастьян Папаяні. Він грає цього року в двох п'єсах у тутешньому театрі. Ви б не хотіли вечеряти сьогодні з нами? Я вас дуже прошу...

Ще приголомшений останніми її словами, але не хочучи виявити свого розчарування, я сказав, мабуть, зовсім невесело:

– Дякую, панно. Цього вечора у мене невідкладна програма... – збрехав я не дуже переконливо й додав: – Завтра подзвоню в Орадїю, надіюся, що все буде гаразд з вашим переходом звідти сюди.

– Сердечно дякую вам... – і усміхаючись так само люб'язно, «гарний співачка» покинула мій номер.

Другого дня я одержав згоду голови Культури з Орадїї відпустити «файного співачку», але вислухав і його думку про красуню: «Проститутка нещасна! Не досить того, що не має голосу, зате міняє коханців, мов брудні шкарпетки...» Не важко здогадатися, що й він, мабуть, попробував бути одним із них, та, певне, не вдалося...

⁴ ТАРОМ – Повітряний транспорт Румунії. (К. Ір.).⁵ Ой, Іштенем (мад.) – Ой, Господи. (К. Ір.).⁶ Мінтенаш (мад.) – зараз, уже. (К. Ір.).

Тамара ДОЛЖЕНКО

БЕЗЗАХИСНА СТАРІСТЬ

Пам'ять про незабутні роки дитинства не полишає мене ні на мить, не робить забудькуватою. Вона постійно нагадує, заставляє жити спогадами про землю дитинства, стежки, сходжені мною, батьківську хату і двір, світить мені далеким вогником, оповитим таким невсипним, чарівним і щемним світлом. Якась магічна сила не дає мені спокою, тривожить, тягне в рідні місця, туди, де пройшло моє скривджене, згорьоване, а все ж незабутнє дитинство.

Такі думки постійно рояться в моїй голові, хвилюють.

Нарешті я там, в рідному селі, іду по таких рідних і знайомих місцях, відчуваю, щось повнить мене новим змістом. Тепер я бачу те, чого не бачила раніше. Навіть звуки сприймаю по-інакшому.

Нахлинули давні спогади. Іду вулицею, вдихаю на повні груди чисте і свіже повітря, насичене такими знайомими з дитинства пахощами, які дають якусь нову і незвичайну силу. Непрохані сльози течуть по моему обличчю. Пригадалось, примарилось минуле. Від зустрічі з друзями дитинства, знайомими людьми, поряд з якими провела ті незабутні дитячі та юнацькі роки, тріпотить, б'ється радісно моє серце.

Ось він, той благословенний час довколишньої природи, яка очищала мене, давала мені врешті-решт можливість почуватися щасливою. Глибокий сум охоплює мене, коли згадую давніх друзів, рідних мені людей, яких давно уже немає в живих, які сплять вічним сном на цвинтарі.

Щось ласкаве, тепле, як ті світлі сльози, покоїлися в мою душу, кров забухала швидше, груди задихали вільніше.

В такий от спекотний день ненароком набрела на зарослу травою стежку, непримітну зразу. Природна допитливість підштовхнула мене на неї, захотілось дізнатися, куди ж вона мене заведе. Рішуче ступаю нею, іду серед буйно розрослих густих кущів. Стежка привела мене до одинокої хатинки, чепурної, побіленої, доглянутої, хоча й зразу видно: стара і похилена. Як дім, так і двір, аж сяяли читотою, та там, то сям були розкидані

острівці квітів. Стою проти похилених воріт, дивлюся у двір, прислухаюсь пильно, та тільки биття власного серця чую.

Тихо, аж занадто тихо. Тільки легенький вітерець пролетів над квітами, ті радісно зашелестіли, привітно закивали своїми голівками, ніби запрошуючи мене зайти. Уважно роздивляюся, прислухаюся, придивляюся, міркую, що далі робити. Раптом чується за спиною:

– Добрий день, заходьте, будьте сміливішою.

Від несподіванки я здригнулася. Це привітання було таке радісне, вимовлене таким зворушливим і милим голосом, в ньому чулась туга, чекання, доброта, в яку важко було повірити.

Повернувшись, побачила стареньку, високу, худеньку бабусю, яка пильно і сумно дивилася на мене своїми журними, вицвілими очима, що я аж здригнулася, затріпотіла від тієї ласки і радості. Обличчя її обрамляла біленька, чистенька хусточка.

Швидко познайомилися, розговорились, кожній з нас була приємна ця зустріч.

Старенька схаменулася, запитала стурбовано, чи не хочу я попити джерельної водички. Я сказала, що хочу, побігла в хатинку, вона хутко винесла кухлик такої чистої і прозорої джерельної водички. Потім сказала, що для неї подорожні – велика рідкість. Живе вона одна, всіма забута, ніхто не приходять, не відвідує, не приїжджає. Сумом і тугою повіяло від її розповіді.

Як же вона раділа мені, тишилась, як рідній дитині, дивлячись на мене, навіть, ніби ненароком, доторкнулася до моєї руки, щоб пересвідчитись, що я справді жива, що стою поруч з нею, що не примара. Потім повела в садочок, показала джерельце. Розповідала мені про свою криничку, як оберігає її від морозу, обгороджуючи.

– Мороз розморожує, а я обгороджую, – промовила щиро і зворушливо.

Я пила і не могла напиться цієї чарівної водички, такою вона мені здалася смачною і цілющою. А бабусю, усміхаючись мудро, як посміхаються тільки старенькі і маленькі діти, промовляла:

– Доброго здоров'я пивши.

Знову забігалася, засновигала, захапалася, запитала чи я обідала. Сказала, що не може відпустити мене, не пригостивши свіжим борщем і варениками.

– Давно не їла такої смачної їжі, – похвалила я бабусю.

Видно, що їй було приємно це чути, бо потім, дивлячись на мене, тихим голосом промовила:

– Яке то щастя, що не марно старалася. Адже для мене нічого кращого немає в світі, як гуртом сісти і хліба з'їсти.

Тут я не витримала і запитала:

– А ви що, бабусю, самі живете?

Вона пильно-пильно подивилася на мене, а потім відповіла:

– Я сама зі своїм світом. Я уже давно сама зі своїм світом.

Трохи помовчавши, почала свою невеселу розповідь.

Мала любого чоловіка і діточок трійко. Гарно жили, дружньо. Всього траплялось у житті, але завжди порівну ділили життєві незгоди, горе, радість, негаразди, аж поки лихо не прийшло в її двір – війна.

Чоловіка забрали на фронт, звідки він так і не повернувся. А вона залишилась вдовою з маленькими діточками. Тяжко було жити: хліба не було ні шматочка в коморі, ні грамочки муки, ні однієї крупинки, ні одного пшонця, не знала чим діточок годувати. А до того, ще й не було в що одягнутися, чим хату натопити.

Треба було якусь раду давати і діточкам. Бо одне – голе, друге – босе, третє – в колісці. Поморочилось в голові не тільки від голоду, але й важких думок. Але вона не зламалася, вистояла, всіх дітей поставила на ноги, вивчила. Як могла, так допомагала.

– Ідіть, діти, в світ широкий своєї долі шукати! Розлетілись. Кожний її знайшов, кожен влаштував свою долю. А зараз лише листи посилають, дуже рідко навідується. Мабуть, не мають часу...

І такий глибокий сум почувся в її голосі, що у мене частіше забилося серце, щось стисло груди, залізло в дух, не давало дихати.

Довго я не могла отямитися, прийти до себе, не могла швидко знайти потрібні слова, щоб втішити, підбадьорити стареньку. А потім подумала про себе: «Поки буде жити ця бабусю, поки буде стояти ця старенька хатинка, ростимуть грушки, яблука

в садочку, буятиме город, в криниці буде бити джерельна водичка».

Пожурилися, посумували, вдосталь наговорилися. Пора мені уже й додому збиратися. Як же вона заметушилась, забігала навколо мене. Напоїла мене холодним молочком, насипала в кишені яблук і грушок.

Здавалось, все б віддала.

Провела мене по стежці аж до дороги, довго дивилася мені вслід, сумна, журна, невесела, на прощання помахала рукою.

Я йшла і думала про цю бабусю, про беззахисну її старість, самотність.

Мимоволі спливали в пам'яті оті обкрадені, зневажені, нещасні, яких так часто ми зустрічаємо на вулицях, біля метро, в інших людних місцях. Мовчки, соромлячись, вони дивляться на нас сумними очима, інколи несміливо простягають руку, чекаючи милостині, тихо щось шепочуть, а інколи відкрито показують своє каліцтво.

А колись же і вони були молодими, здоровими, сильними, щасливими, мали все необхідне для нормального життя.

А сьогодні...

Заболіло, сумно занило серце. Не буде, мабуть, мені спокою до останнього дня мого життя. Бо хіба зможу, зумію колись забути те, що ніколи не забувається. І в голові рояться думки: що ми можемо зробити для них? Чим можемо скрасити їхню старість? Чим можемо виправити неухагу до цих людей?

Дітячі сторінки

Василь ДОВГИЙ

ЧАРІВНИЙ ТОПІРЕЦЬ

П'єса-казка на одну дію

(Продовження з № 254)

КАРТИНА ТРЕТЯ

Дівчатка і хлопчики веселяться на галявині: танцюють, співають веселої коломийки.

Гоп-чук, чук, чук, чук,
Кращий хлопчик, як дівчук,
І волики попасе,
Води з криниці принесе.

Чуки, чуки, чуки, чок,
Пішли дітки у танок...
Пішли дітки у танок,
Дівча збило каблучок.

Прибий борше каблучок,
Бо я хочу у танок.

Ой гуц, гуц, гуца,
Ой гуц, гуц, гуца,
Ой вхопився чорт за дрюка,
Здрав він великий хвіст
Та й утік під чорний міст.

Чуки, чуки, чуки, чок,
Пішли дітки у танок...

Десь зверху в коло всакує Щезник-Гуцулик. Він, танцюючи, наближається до Іванка. Збоку визирнув Мольфар і заховався. Щезник вхопився за чарівний топірець, бореться з Іванком. Йому ніяк не вдається здолати Іванка. Тоді Мольфар, визирнувши, напускає чари на хлопчика. Іванко падає. Топірець опиняється у Щезника.

Іванко: Топірець... Топірець... (Тягнеться до топірця. Щезник-Гуцулик наступає на руку Іванкові – забирає топірець. Почалася біганина за Щезником-Гуцуликом. Але той швидко передає топірець Мольфарові, а сам зникає). Ні! Ні! Ніколи...

Мольфар (з топірцем, у руках): Я... Я... Я переміг! Моя взяла! Моя влада навки віків... Тиша-а-а... Мертва тиша-а-а... Дихати стало легко! Слова вмруть, пісні згинуть... Моя влада... Влада мертвої тиші...

ЗАТЕМНЕННЯ.

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Гори – сірі, похмурі. Панорама скам'янілих людей, хлопчиків і дівчаток, що «вросли» в могутні дерева. Лунає сумна мелодія про людське Горе і Страждання.

Над горами палахкотить чорний плащ Мольфара.

КАРТИНА П'ЯТА

Старенька, вкрита висхлою соломкою хатина в горах. Маленька хвірточка. Біля неї стоїть Іванкова Мама. Вона проводить сина в далеку і тяжку дорогу. З-за хати виходить Іванко, на ходу кладе в торбину їжу.

Мама: Хліба взяв, синку?

Іванко: Взяв, взяв, мамо... І сопілку також...

Мама: А може, не підеш, синочку? Га?

Іванко: Мушу йти, мамо!

Мама: Пропадеш...

Іванко: Мамо, рідна моя матінко, я винен перед людьми, перед Дідом-Всевідом... Інакше поступити я не можу.

Мама: Але, що їй вдієш, Іваночку? Мольфар могутній...

Іванко: Та я повинен повернути людям радість, знищити Мольфара раз і назавжди. І прошу вас, мамо, ніхто хай не знає, куди я пішов.

З-за рогу показується Щезник.

Щезник: Куди ця комаха збирається? Невже за топірцем? Ой, Щезнику, ой чортику, дістанеться дістанеться тобі від того здоровила Мольфара... Крутись, кулько, в голові – думай... Придумав! Перетворюся я в нещасну стареньку і допитаюся, куди і за чим він збирається. Гік-гак, пік-пак... (Перетворюється на бабусю, до рук якої прив'язані великі камені). Ой, людоньки, ой, добресенькі... Ой-ой! ой-ой! (Стогнувши підходить до Мами та Іванка).

Іванко: Хто це?

Мама: Бачиш, нещасна...

Щезник-Бабуся: Звільніть мене... Допоможіть, людоньки добрі...

Дітячі сторінки

Іванко: Що з вами, бабусю?

Мама: Ой лишенько! Та який же це злодій отаке лихо старій людині вчинив?

Щезник-Бабуся: Це Мольфар... Його рук справа...

Мама: От, бачиш, синочку... А ти хочеш...

Іванко: Ма-мо-о-о... (Знімає тягар із старої, кидає вбік каміння).

Щезник-Бабуся: От спасибі...

Мама: Ну, що ма-мо, ма-мо! Он чуєш... Ой, серденько моє, загинеш ти.

Іванко: Заспокойтеся, мамо. Я повернуся! З перемогою повернуся! От побачите.

Щезник-Бабуся: А куди це ти зібрався?

Іванко: Далеко...

Щезник-Бабуся: Не довіряєш... Це правильно... Так, так... Заради чого, справді, першому стрічному доповідати, куди йдеш, за чим... А мені відкрися, хлопчино. Ти мені допоміг, дивись, і я тобі в пригоді стану.

Мама: До Мольфара він зібрався.

Щезник-Бабуся: До Мольфара? А чого?

Іванко: Ма-мо...

Мама: Бабуся допомогти тобі хоче. (До старої). Чарівний топірець визволити хоче, а з ним повернути волю людям.

Щезник-Бабуся: Он як?! Сміливий, дуже смі-

Катерина ПЕРЕЛІСНА

ОСІННІ ТАНЦІ

Вітер взяв сопілку в руки:

– Ду-ду-ду!

Хто зі мною потанцює

У саду?

Захиталися жоржини:

– Може, й ми!

Тільки ти нас над землею

Підійми!

– Шкода часу, – вітер каже, –

Підіймать!

Видно, вам не доведеться

Танцювати!

Тут як зірвуться листочки

Із дубка,

Із вербички, із берези,

Із кленка, –

Хто червоний, хто жовтавий,

Хто рудий,

А хто трішечки зелений –

ливий!.. І дорогу до того топірця знаєш?

Іванко: Серце підкаже, добрі люди вкажуть!.. (Мама, плачучи, поправляє торбину на плечах сина).

Щезник-Бабуся (набік): От тобі, Щезнику, от тобі, чортику, і дістанеться від Мольфара на горіхи... Крутись, кулько, в голові, думай... Придумав! Дам йому клубок ниток, а він його заплутає – тут йому кінець... (До Іванка). Іванку, ти мені допоміг, я хочу тобі віддячити... Ось тобі клубок... Бери, бери... Коли не знатимеш, по якій стежині йти – кинь під ноги цей клубочок і скажи: «Гік-гак, пік-пак». Він покаже вірну дорогу.

Мама: Бери, синку, бери. (До Щезника-Бабусі). Щире і добре у вас серце.

Щезник-Бабуся: До побачення. Пам'ятай: «Гік-гак, пік-пак».. І все буде, як треба.

Мама: Щастя вам!

Щезник-Бабуся перетворюється на Щезника.

Щезник (до себе): Щоб тебе на першій же стежці клубок замотав та й у прірву кинув! Побіжу сповіщу Мольфара. Хі-хі-хі!

Іванко: Ну, бувайте здорові, мамо. Не журіться... Я повернуся! З перемогою повернуся!

(Здалеку лунає). Обов'язково повернуся!

ЗАТЕМНЕННЯ.

(Далі буде).

Марія ПОЗНАНСЬКА

ЛЕЛЕКИ

Ходять лелеки по лузі,
Ходять лелеки у тузі:
Завтра у вирій далекий
Будуть летіти лелеки.

Шкода їм кидати літо.
В рідному краї, а треба,
Треба у вирій летіти:
Он уже осінь у небі.

Ой, уже осінь усюди
Сіє туманами мжичку!
Скоро вже холодно буде:
Жаби ховаються в річку.

Завтра ранесенько-рано,
Сонце лиш сходити стане,
В сизім осіннім тумані
Клекіт лелечий розтане.

Дитячі сторінки

Станіслав БОНДАРЕНКО

КРОЛИКИ, РОЛИКИ І КОНДРАТЮК

(Уривок)
ВТЕЧА ВІД УЧЕНОГО

Десятилітній Олексійчик ще ніколи не залишався один у квартирі на ніч. Він жив з мамою, але раптом прибула біла машина «Швидкої допомоги», з якої вийшли лікарі й забрали маму до лікарні. У нього аж зашкрябало щось під серцем. За вікном стемніло, і стало не те щоб страшно, але трохи моторошно. Прийшов дядько Дмитро («Дядім», як його величав племінник) і приніс різні солодощі, банани, круасани. А головне, він приніс... таємниці. Не всі, звичайно, – найсекретніші обіцяв лише через десять літ розповісти, коли можна буде. Тому що він – космічний вчений, засекречений, хоч і не так сильно, як його давній учитель, до якого навіть не кожний міністр міг підступитися!

– А розкажіть, Дядім, про того «найсекретнішого» вченого, який перші дороги в космос проектував! – попросив племінник.

І Дядім цього разу швидко погодився:

– Учений на прізвище Кондратюк, – почав Дядім, – був настільки неперевершений, що дорослі таких називають словом «Геній». Але лише тоді, коли зрозуміють, що саме створив він або як допоміг людям на Землі своєю головою.

Та про Генія Кондратюка ніхто, окрім кількох людей з уряду країни, ще не знав. Бо був він дуже засекречений. Уряд навіть охороняв його, боячись, щоб не викрали Генія якісь ворожі держави, не вивідали важливі таємниці! Щоб не трапилось від того великої шкоди. Адаже він знає майже все про Землю й космос.

За його точним маршрутом навіть відправлять пізніше супутники до Місяця, а потім і астронавтів. Без точного ж маршруту не тільки автобус не дійде куди треба, а й космічний корабель на Місяць чи на Марс не дістанеться. По-дорослому це називається траєкторія. І якщо вона помилкова, то промахнеться-промаже у просторі корабель, пролетить планету й загубиться у безкінечному космосі серед зірок.

От і жив мудрий учений у втаємниченому будинку неподалік столиці – ближче до великого лісу. Він вже пройшов і тюрми, як багато інших учених тодішньої країни, уряд якої не довіряв нікому і любив лише покірних рабів.

А на той час був при його будинку навіть парк за високим парканом, був і помічник разом з домогосподаркою. А з близьких жили поряд лише двоє... кроликів – Жорик та Борик. Обидва були Генієм дуже вчені-навчені. Друзями його були справжніми. І збиралися завдяки його розуму полетіти на далеку планету, де ще й ніякий собака не бував, і людина теж. От собачки Лайка, Білка та ще Стрелка пізніше побували у космосі, але до інших планет не добирались.

Геній Кондратюк міг бачити не лише видимий нам світ, але й

прихований, потаємний, і навчив братиків-кроликів мову нашу розуміти, і розмовляти навіть. А на роликах, що спеціально для них придумав, вони каталися, як віртуози. Та що там кролики, коли навіть і самі ролики вміли, ну, не те щоб говорити, але розуміли слова хазяїв-кроликів. Бо всередині мали якісь розумні чіпи чи мікрокомп'ютери. І коли кролик наказував «гальмуєм!», ролики миттєво зупинялися. Отже – то не просто ковзани, а ролики-королики! Але їздити по парку, хоч і красивому, іноді набридає, хочеться чогось іще більшого. Тож закортіло кроликам провідати своїх лісових родичів. І от із самого ранку:

Братики кролики
Взулися в... ролики,
Стильні ковзани.
Он які вони –
До браточка зайця
У далеку путь
Їдуть та змагаються,
Що б іще утнуть.
Їхали-їхали,
Охали, пихали –
Бум-цик-цик, свят-свят:
Закінчивсь асфальт!..
У болото в'їхали –
Носом по піску...
Сміх повис між вітами:
«Кар-р... Цвірінь... Ку-ку!».

Скинули ролики
Братики кролики,
Витерли носи,
З'їли ковбаси
І капусти з'їли,
Відпочити сіли...
Не вдалось пословичать:
Ковзани хтось тихо – хвать,
Озирались кролики –
Поруч лиш два ролики!..

Дитячі сторінки

– Ов-ва, ов-ва, а де ще два?
– вигукнув кролик Борик, хоча здогадувався, що ніхто йому на це нічого-нічогосінько не відповість. Далі така вже пішла нескладуха, що описати у віршах не стачить духу.

Кролик Жорик одразу ж припустив:

– Не сумніваюсь – саме мої ролики поцупили!..

– Чому ти завжди думаєш про найгірше? – поцікавився Жорик. – Так ти у собі вирощуєш невдачу-панікера. Може, це якраз мої вкрали. В усякому разі, – додав він, наблизившись до місця зникнення ковзанів, – якщо навіть не стало твоїх, все одно ж ті, що залишилися, будуть спільними, звичайно. То чого ж?..

– Одначе, чотири ролики завжди краще, ніж два! – підсумував Жорик.

– Уточню: вдвічі більше, а не краще, – не вгавав Борик. – Навпаки, тягнути на собі через болото два ролики рівно вдвічі легше. До того ж, чує душа моя, що пропажу ми знайдемо.

Коли вони обстежили ролики, що залишилися, Борик іще більше захникав, а Жорик голосніше зареготав. Обидва лише зараз дотумкали, що насправді зник один Жориків ролик і один Бориків. Виходило, так би мовити, по-чесному. На те чітко вказували написи-ініціали на кожному з залишених роликів: «К. Ж.» і «К. Б.».

Борик від здивування майже перестав хникати. А Жорик ще голосніше зареготав. Оскільки побачив, що обидва ролики праві, значить, поцупили два лівих! А це

означає, що крадій дурненький. І, мабуть, не дуже-то й зуміє кататися на двох лівих роликах.

– А ми на двох правих?! Хоча нам це не так вже й важко, але по черзі доведеться, – підсумував брат Жорик.

Іще він додав: яким би не був дурненьким той крадій, але ж слідів ніде не за-ли-шив!

– Це вказує на те, Борику, що крадій – птах. Може, якась Жарптиця, що раніше колись любила поцупити молодильні яблучка, а зараз ролики уподобала...

Одначе не вертатися ж із півдороги, браття дружно вирішили – тільки вперед. І почимчикували через болото – з роликами, але без вертольота, якого тепер гелікоптером частіше називають.

ОСІННЯ КАЗКА

Слова Марії СТРАТІЄНКО

Музика Юрія ПАРАЩИНЦЯ

Moderato

Voice

1. Є на сві - ті ма - ма - О - сінь зо - ло - та. Трьох синоч - ків
2. Наш Івась ма - лень - кий Зна - є всіх під - ряд: Ве - ре - сень і
3. Жовтеньвізь - ме пен - зель І барвис - ті фар - би, Всі де - ре - ва

ма - є Слав - на ма - ма та. Тих си - ноч - ків зна - є
Жовтень, Та ще й Лис - то - пад, Ве - ре - сень, мов ма - ма
в лі - сі Роз - ма - лю - є гар - но, Лис - то - пад хо - лод - ний

Ко - жен, ді - ти, з вас. Ко - жен їх зга - да - є, Як при - хо - дить
Всіх ді - тей збе - ре, Вдяг - не їх і взу - є, В шко - лу по - ве -
Всіх віт - рив скли - ка - є І чу - до - ве лис - тя З де - ре - ва зри -

час. де. ва - є.

4. Па - да - ють лис - точ - ки, Па - да - ють всі вряд.

О - сінь вже на - дво - рі... Мі - сяць лис - то - пад. Листо - пад!

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Сидір ВОРОБКЕВИЧ

БЕЗГЛУЗДІВ

СМІХОВИНКИ

2. ПЕРША РАДА НАЧАЛЬКА ЯРЕМКА ГОЛОВАТОГО

Недалеко Безглуздова пишався колись великий і гордий замок. Там проживали колись лицарі-вельможі зі славного роду «на Чваньках» Чваньківських. Гордий замок, що його по зруйнуванню ніхто не відбудовував, давно розпався в румовище. Стояла тільки ще висока вежа, наче свідок славної бувальщини. Та й ще останки мурів лишилися, а ті мури обороняли колись замок.

Не знали славетні міщани, не знав і їхній головатий начальник, що почати з тим стародавним муром, бо не було з нього хісна ні за комареву слезу. Одні радили, щоб мур розвалити і з каміння поставити нову коршму. Другі знов горлали, щоб каміння продати і за готові гроші збудувати горальню, як ось зробили їхні сусіди з Темносвітків і Сивухова.

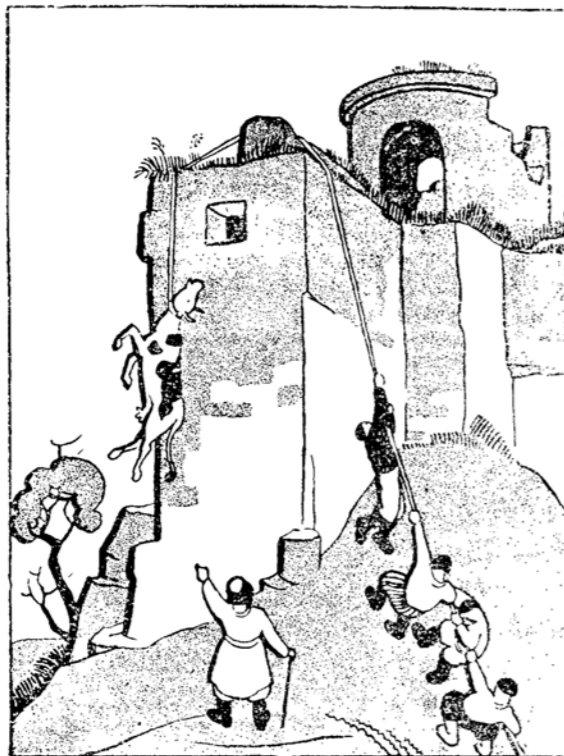
Та Яремко Головатий думав не тої. Свій розум мав, під чужу кормигу, під чуже ярмо не хилив своїх в'язів. Ціпка була в нього воля. Скоріш, можна було його зломити, чим зігнути.

Якось у неділю скликав Головатий цілу славетну громаду на раду, пішов із нею до цих високих окопів, став на румовищу, сперся на в'їтвську палицю та й почав говорити:

– Панове громада! – роздалося майданом і гуділо сильніше, ніж із порожньої бочки, – погляньте, подивіться на ті стародавні мури! Бачите там буйну траву?

– Бачимо! – гукнула ціла громада.

– Що року росте вона вище пояса, – продовжав він із повагою, – та що нам за хосен із неї? Марно в'яне

вона та сохне. Чи-ж це не гріх, не шкода?

– Велика шкода, непростимий гріх! – загуділа громада.

– Добре було б, щоб ми тою травою покористувалися, щоб ми її кожного року косили і сіно продавали, – радив старший присяжний, Клим Кривов'язий.

– Незла рада, – каже другий. – Та то ж бо... бо... хто ж зможе вилізти на такий високий мур?

– Зіб'ємо драбину, – каже сміливий Гарасим.

– Говорить здорові, – відозвався на те сердитим уже голосом начальник Головатий. – Кажуть люди, що нога ногу підпирає, рука руку спомагає, але мені годі дідватися від вас підпори-підмоги! Якби не моя голова, то хоч западайся, славний Безглуздове! Мені блиснула золота думка; На нашій толоці від спеки вся трава вигоріла. Поглянеш на неї, то лиш пожалься Боже, гола, як долоня. Зробімо із цих окопів громадське пасовисько.

– Мудра думка! – гукнула громада, у пояс кла-няючися перед Яремком Головатим.

– Але як худобину вигнати на той високий мур? – каже старий Кость Лопух. – Пане начальнику, ви голова міста, виженіть ви перші свою корову на те пасовисько.

Пригнали Яремкову корову. Та як же небогу висадити на той мур?

– Ну! Ви і повмираєте нерозумними – каже Яремко.

Обкрутив вужище коло шиї корови, перекинув його через мур і приказав, щоб парубки з другого боку тягнули що сили, бо ж він знав, що де сила і охота, там скоро робота.

Молода, кріпка сила в парубочьких руках! Тягнуть

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

вони, силуються, почервоніли, як розлучені індіки. Бідна корова висить на вужищу, ногами дригає... Вкінці роззявила рот і висолопила язик. Так туго вужище зашморгнуло шию, що хоч до неба кричи, дихнути годі, а як годі дихнути, то треба гинути...

– Почув язик смачну травичку, тому так висунувся! – кричали втішно мудрі міщани.

А корова вже на верху... Всі в руки плещуть, витинають гопки.

Таких мук зазнала кожна корова із Безглуздова. По оборотах не лишилося ні одної коровини. А Безглуздівцям байдуже, що на замчище злітає гайвороння та об'їдає м'ясо худобі. Їм і не в голові, що працею їхніх господинь годуються ворони; їм і не в тямці, що на розвалинах біліють кости їх товару...

3. ДРУГА РАДА НАЧАЛЬНИКА ГОЛОВАТОГО

З того часу мирно та любо проживали собі міщани у Безглуздові. І чисто було в містечку, як у дзеркалі. Нігде ні сліду бруду, ні сміття. Що таке кириня, вони не знали. І не знати вже, чи то від надто великої харноти, чи від чого іншого, а таки чогось у кожній безглуздівській хаті загніздилася така сила блощиць, що хоч громад'ї їх граблями. Всі стіни, ліжка, припічки, а навіть челюсти аж кишіли від тої погані. Де було не глянь, всюди від них аж чорніє.

Заворушилося у містечку. Безглуздівці не можуть спати. Горе, та біда! І що його робити із цею поганню! Нещастя, та й тільки!

От, про ці клопоти прочув якийсь мудрагель-пройдисвіт тай подумав собі:

«На тих овечках довга вовна, піду та підстрижу їх».

Набрив із дороги повний міх пилу, понасипав його у папірчики і гайда навправці до Безглуздова. Перед

коршмою розклав свій крам і кричить на все горло:

– Купуйте, людоньки, тириак!

Надб'іг розцікавлений Головатий, зараз питає його, що це таке – той тириак.

– Тириак, – каже крамар, – то порошок із дуже далекого краю, із Африки, чи із Паприки. Він творить чуда-дива, від нього кожна блощиця заразівінько гине.

– Тебе до нас сам Пан-Біг наслав, – сказав урадуваний Яремко і розіслав усіх десятників містом, щоб люди сходилися і купували тириак, бо він зробить амінь усім блощицям.

Збіглося ціле місто. Обступили люди крамаря, наче мурашки мід. За мить і знаку не було із тириаку.

Крамар-хитрун набив калитку грішми, поклонився громаді і пішов, куди очі понесли.

За добру хвилину вбігає до посадника Яремка один, другий десятий, і нуж його випитувати, що з тим порошком робити, щоб позбутися блощиць.

– Або-ж я знаю, – каже він, задумавшись. – Пожену за крамарем і поспитаю.

Осіддали коня і начальник дмухнув, як вихор, на здогін. Аж на третьому селі наздогонили крамаря.

– Паноньку любий, скажіть, будь ласка, що робити з порошком, щоб блощиць позбутися?

– І треба ж було за такою дурницею так мучити коня! Як кого вкусить блощиця, то нехай схопить її зараз пушками, нехай її вітворить пащеку, та нехай накладе їй на черенні зуби того порошку. Тоді певно кусати не буде.

– Спасибі вам, добродію, – крикнув Яремко та й чим дуж почвалав до дому, щоб подати громаді рецепту на блощиці.

Що за радість рознеслася по цілім місті! Всі довідалися

від Яремка, як треба вживати того порошку.

Та чи то допомогло, про це вже я не знаю.

(Далі буде).

*Блукає осінь. Безгомінням
цвіте її очей блакить,
і у садах під вітром синім
багняний плащ її шумить...*

Володимир Сосюра